ZOZOLALA

tweemaandelijks stripinformatieblad *augustus / september 1997* 94

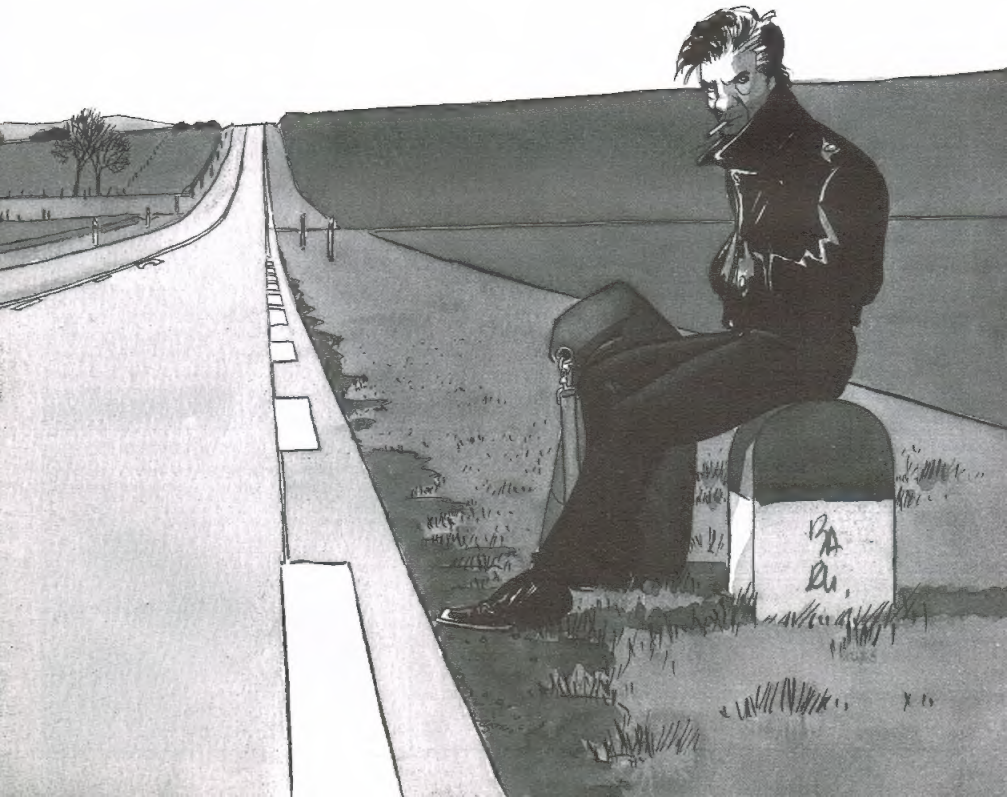

ZozoLala is een onafhankelijk stripinformatieblad, dat tweemaandelijks verschijnt. ZozoLala is gratis voor de klanten van onderstaande stripwinkels. Verantwoordelijke uitgever: Stichting Zet.El

ALKMAAR
BOOKERS & STRIPPERS
Boterstraat 19
1811 HP / 072 - 512 19 16

AMSTERDAM
LAMBIEK
Kerkstraat 78
1017 GN / 020 - 626 75 43

NOU MOE!?!
Krugerplein 17
1092 KA / 020 - 693 63 45

ANTWERPEN
BEO
Hopland 15
2000 / 03 - 233 25 36

RICHARD
Rombout Hogerbeetsstraat 78
1052 HX / 020 - 684 29 23

SNOEK
Eerste van Swindenstraat 545
1093 LC / 020 - 668 47 64

BUDDYS
Meir 125 (1e verd.)
2000 / 03 - 232 16 31

APELDOORN
DE TWEEDE LEZER
Eerste Wormenseweg 102
7331 DK / 055 - 542 72 02

ARNHEM
DE NOORMAN
Koningstraat 43
6811 DH / 026 - 442 09 09

MEKANIK STRIP
Sint Jacobsmarkt 73
2000 / 03 - 234 23 47

ASSEN
PLOK. STRIPS EN EH...
Zaagmolen 31 DINGES!
9401 BR / 0592 - 31 32 92

BERGEN OP ZOOM
GILLES DE GEUS
Bosstraat 4 (passage)
4611 NC / 0164 - 24 74 62

BREDA
FRANKA
Torenstraat 9 (passage)
4811 XV / 076 - 521 41 53

BRUGGE
DE STRIEP C.V.
Katelijnestraat 42
8000 / 050 - 33 71 12

BRUSSEL
HET B-GEVAAR
Greepstraat 15
1000 / 02 - 513 14 86

DELFT
BUL SUPER
Breestraat 18 - 22
2611 RG / 015 - 212 60 97

DEN BOSCH
SPIRIT
Hinthamerstraat 90
5211 MS / 073 - 614 55 30

DEN HELDER
BOEKIE
Reigerstraat 24
1781 VH / 02230 - 61 23 77

DEN HAAG
HAAGSE STRIPSHOP
Wagenstraat 104-c
2512 AZ / 070 - 363 41 15

MIEKE'S STRIPTIEK
Chassestraat 71
2518 RW / 070 - 365 07 38

PANDA
Frederikstraat 955 - 959
2514 LJ / 070 - 363 59 50

WALK IN
Rijnstraat 12-a
2515 XP / 070 - 381 92 76

DORDRECHT
SJORS
Scheffersplein 1
3311 EJ / 078 - 614 20 12

EINDHOVEN

ENSCHEDE
DE STRIP-AAP
Kuipersdijk 66
7512 CJ / 053 - 430 52 61

GEEL
ALFA STRIP
Nieuwstraat 12
2440 / 014 - 58 43 80

GENT
PIERKE
Frans van Rijhovelaan 312
9000 / 09 - 227 70 86

DE POORT
Nederkouter 137
9000 / 09 - 225 31 28

GOES
HET PAARD VAN TROJE
Langevorststraat 2
4461 JP / 0113 - 21 46 91

GRONINGEN
LAND VAN LANGVERGETEN
Nieuwe Ebbingstraat 19
9712 NC / 050 - 314 85 40

HALLE
DE STRIPOMAAN
Kardinaal Cardijnstraat 3
1500 / 02 - 356 15 89

HAMONT (B)
DE VRIJE MERT
Hal 2, industrieterrein
0492 - 59 08 63

MODERN PAPIER
Pelsterstraat 20
9711 KL / 050 - 313 25 21

HASSELT
WONDERLAND
Paardsdemerstraat 17
3500 / 011 - 22 82 00

HELMOND
DE BOEKENWURM
Heistraat 60
5701 HP / 0492 - 59 08 83

HOORN
HET GELE TEKEN
Grote Oost 35
1621 BR / 0229 - 21 86 23

LEEUWARDEN
DE BALLOON EXPRESS
Korfmakersstraat 1
8911 LA / 058 - 212 79 97

DE RAT
Voorstreek 83
8911 JL / 058 - 215 16 00

LEIDEN
DUMPIE
Nieuwe Rijn 18
2312 JC / 071 - 512 64 04

LEUVEN
HET BESLOTEN LAND
Parijsstraat 16
3000 / 016 - 22 58 40

GOBELIJN
Mechelsestraat 35
3000 / 016 - 23 55 86

LEIDSE STRIPSHOP
Aalmarkt 4
2311 EC / 071 - 512 18 02

MECHELEN
DE STRIPKEVER
Bruulcenter, Bruul 79
2800 / 015 - 21 76 05

MIDDELBURG
HET PERRON
Sint Janstraat 13
4331 KA / 0118 - 63 47 47

OOSTENDE
DE STRIEP
Paulusstraat 36
8400 / 059 - 51 54 60

ROTTERDAM
DICK BOS
Junolaan 2
3054 PW / 010 - 461 31 47

DONNER BOEKEN
Lijnbaan 150
3012 ER / 010 - 413 20 70

ROESELARE
WILLI'S WERELD
H. Consciencestraat 36
8800 / 051 - 24 64 15

GALERIE SLAPHANGER
Rozener Manzstraat 67
3026 TV / 010 - 476 91 53

NOORD
Zaagmolendrift 35 t/m 41
3036 JX / 010 - 466 43 68

SCHIEDAM
't CENTRUM
Korte Singelstraat 20-a
3112 GB / 010 - 426 25 84

SINT TRUIDEN
DE GALLIËR
Beekstraat 46
3800 / 011 - 67 17 39

YENDOR
Korte Hoogstraat 16
3011 GL / 010 - 433 17 10

TILBURG
TOMMY
Nieuwlandstraat 14
5038 SN / 013 - 535 83 19

TORHOUT
't STRIPJE
Oostendestraat 32
8820 / 050 - 21 71 82

TURNHOUT
TISTJEN DOP
Peterstraat 96
2300 / 014 - 42 88 29

UTRECHT
PIET SNOT
Vismarkt 3
3511 KR / 030 - 231 84 72

STRIP EN LEKTUURSHOP
Oude Gracht 194
3511 NR / 030 - 233 43 57

VENLO
BOLSTER
Grote Kerkstraat 14
5911 CH / 077 - 354 40 69

ZWOLLE
DE BOEKENHALTE
Assendorperstraat 103
8012 DH / 038 - 422 10 77

Podium

Al meer dan vijftien jaar stelt ZozoLala *zich op alsof ze de wijsheid in pacht heeft. Schrijvers doen in hun artikelen kond van een eigen mening over het medium strip. Dat blijkt vooral uit onze rubriek* Het Laatste Oordeel. *Daarin beoordelen de recensenten of een strip goed of slecht is vanuit hun eigen visie die ze hebben op strip. Binnen die visie moet een beeldverhaal voldoen aan een aantal eisen. Voldoet een strip niet aan de normen van de recensent, dan vindt hij of zij het een slechte strip. Zo simpel is het. Maar met onze visie op strips hoeft de lezer het natuurlijk niet eens te zijn. Integendeel.* ZozoLala *wil als journalistiek medium niet alleen haar eigen mening uitdragen, maar wil ook een podium zijn voor de mening van anderen.*
Onze medewerkster Maaike Hartjes grijpt die kans. Zij was het niet eens met onze visie op vrouwenstrips die in ons vorig nummer werd uitgedragen in de recensie over het boekje Old Cake Comix. *Eindelijk, na jaren van eigenwijzigheid van onze kant: discussie! Daarom krijgt mevrouw Hartjes in dit nummer de ruimte om haar eigen mening te ventileren en te onderbouwen. Laat dit het begin zijn van een goede traditie.* ZozoLala *heeft tienduizend lezers. Die kunnen het toch niet allemaal eens zijn met wat wij vinden?*

de redactie

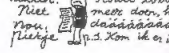
Lieve dames van Zozolala,
Ik wil al twee jaar op u
Die is de eerste keer dat ik
schrijf. Ik wilde reggen dat
ik 't niet leuk vind als
u vervelende dingen over
strips schrijf. Dan moet ik
huilen. Stoute Zozolala!
Niet meer doen, hoor!
Doei. daaaaaaaaaag!
Liefkje
p.s. Kom ik er in?

Redaktieadres ZozoLala: Postbus 344, 3720 AH, Bilthoven, Nederland

REDAKTIE: Paul van Gramberghen, Jef Nieuwenhuis, Hans van Soest, Karin van Wylick

LAY-OUT: Toon Dohmen, Xander Elink-Schuurman

VASTE MEDEWERKERS: Peter Boel, Marq van Broekhoven, Anton Damen, Maaike Hartjes, Inkvis Prutdluktia, Mike Marsfelder, Bert van der Meij, Bert Meppelink, Pieter van Oudheusden, Barbara Stok, Gerard Zeegers

OOK WERKTEN MEE: Baru, Kai-Steffen Schwarz

DRUK & AFWERKING: Drukkerij SSN (Nijmegen), Van den Burg Boekverzorging (Weurt)

BIJ DE VOORPLAAT: Originele voorplaat van Baru naar Onderweg

ABONNEMENTEN ZIJN MOGELIJK voor één jaar (ƒ 20,00 / BF 370) of voor twee jaar (ƒ 33,00 / BF 600). Belgische CJP-houders betalen per jaar BF 320, of per twee jaar BF 500.

ABONNEMENTEN GAAN IN na storting van het totaalbedrag op Postbank giro 3253937 (NL) of Postgirorekening 000 - 1648405B4 (B) t.n.v. Stichting Zet.El te Tilburg o.v.v. je eigen adres en evt. je CJP-nummer.

COPYRIGHT 1997 bij Stichting Zet.El. Overname van artikelen, strips, of illustraties enkel in overleg met de uitgever.

OPLAGE: 7.000 exemplaren

ISSN: 1382 - 8630

De grijze haren van een rocker

Onderweg met Baru

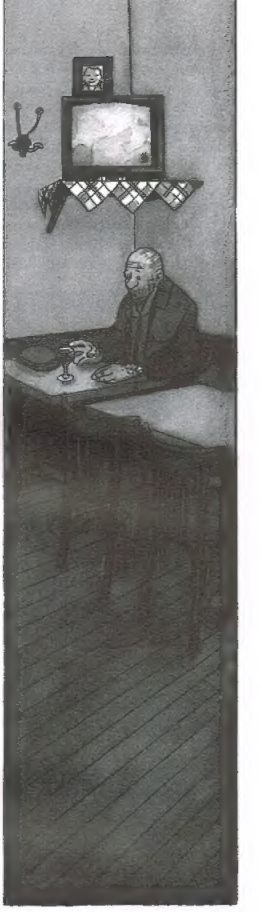

Tekenen is geen vak, vonden zijn ouders. Daar kun je je brood niet mee verdienen. Daarmee liep je het risico alsnog in de fabriek te belanden. En dus werd Hervé Barulea gymleraar. Pas op zijn dertigste begon de arbeiderszoon uit het Noord-Franse Villerupt serieus te tekenen. Vanaf dat moment heeft de laatbloeier onder het pseudoniem Baru een handvol opmerkelijke, persoonlijke strips voortgebracht. Met het vlot vertelde, vuistdikke L'autoroute du soleil *wist hij in 1995 een groot publiek te bereiken. De strip leverde Baru tijdens het stripfestival van Angoulême de Alph-Art voor het beste Franse album op. De opvolger van* L'autoroute du soleil *heet* Sur la route encore *en ligt sinds begin deze zomer onder de titel* Onderweg *in de Nederlandse winkels. Kon het Nederlandstalig publiek nog vlak voor Baru's vijftigste verjaardag met zijn werk kennismaken.*

De mijlpaal van de vijftig levensjaren werpt overduidelijk haar schaduw over Onderweg. *De strip draait om André en Edith, twee oude hippies die al liftend de balans opmaken van hun leven. Tijdens hun reis ontdekken ze dat de idealen van de jaren zestig dertig jaar later anders uitpakken dan verwacht.*

"Ik heb me afgevraagd hoe het zou zijn als je tegenwoordig net zo onbevangen op reis zou gaan als de mensen van mijn generatie in de jaren zestig. Het karakter van deze tijd is zo anders, zoveel harder. De spreekwoordelijke bloemen zijn verdwenen."

Een van de schrijnende tegenstellingen met de jaren zestig, zo zien André en Edith onderweg, is de perverse beleving van seksualiteit. Edith ontdekt bijvoorbeeld 's nachts in een wegrestaurant hoe een beschaafd ogend heertje ongegeneerd zijn vrouw aan twee truckers aanbiedt. En wanneer André in een doorsnee Hotel de la gare een kamer reserveert, voegt de eigenaresse hem met een vette knipoog toe: "er is tv met Canal+... en het is zaterdag..."

"Op dit gebied is het contrast met de jaren zestig overduidelijk. Toen golden *love and peace* als het hoogste goed. Iedereen hield van iedereen, iedereen sliep met iedereen. Seksualiteit bezat destijds een zekere onschuld. Nu zijn we ingehaald door de realiteit. Door de dreiging van aids is seks niet onschuldig meer. Tegenwoordig moet je weten van wie je houdt, omdat die persoon potentieel gevaarlijk kan zijn. Niet om die persoon te verwerpen, maar om op zijn minst geïnformeerd te zijn."

Baru weet nog hoe zorgeloos hij vroeger op reis ging. Met niet meer dan zeshonderd francs op zak nam hij in 1969 het vliegtuig naar de Verenigde Staten. Doel: de legendarische Route 66 afleggen. Heel kenmerkend voor die tijd wist Baru destijds niet veel meer van de Route 66 dan dat de Rolling Stones er een nummer over hadden gemaakt. Een nummer dat de jonge Hervé Barulea bovendien nauwelijks kon verstaan, omdat hij slechts enkele woorden Engels kende. Ach, de jaren zestig... Ze worden één keer aangehaald in Onderweg. *In het laatste hoofdstuk bekijkt André samen met een oude vriend een foto uit die tijd. Het tijdsbeeld op de al enigszins vervaagde afdruk is onmiskenbaar: lang haar, wijde broekspijpen, jasjes met lange franjes eraan, de kleermakerszit en de karakteristieke ik-ben-oké-jij-bent-oké grijns. Een soortgelijke foto heeft Baru zelf ergens in een kast liggen.*

"Op een dag heb ik die foto teruggevonden. Fotografie is de drager van de nostalgie. Zo'n foto legt de dingen vast, biedt een opening, provoceert. Hij ondersteunt het geheugen. De foto kwam vooral goed van pas als overgang tussen het heden en het verleden. Hij verbindt de verschillende verhalen en sloot prima aan bij het thema van *Onderweg*, de nostalgie.

Toen ik aan *Onderweg* begon, vroeg ik me af of je als vijftigjarige beter achteruit kunt kijken naar wie je vroeger geweest bent, of dat je beter kunt doen alsof het verleden niet bestaat en gewoon doorgaan. Waar ik uiteindelijk op ben uitgekomen, is dat je het beste achteruit kunt kijken om te begrijpen wie je nu bent en hoe je verder moet. Je kunt het beste stilstaan, kijken, nadenken en dan begrijpen.

Ik heb *Onderweg* anders aangepakt dan mijn vorige strips. Die hebben allemaal een lineair verloop. Dit keer wilde ik geen lineair scenario meer schrijven. Bovendien wilde ik een verhaal maken dat soepel loopt, maar na één keer lezen nog niet helemaal duidelijk is. Ik wilde de lezers als het ware ontregelen, destabiliseren. Dat ze zich zouden afvragen waar ik heen wilde, wat ik wilde zeggen. En dat dan plotseling duidelijk zou worden: oh, daarom zit het verhaal zo in elkaar. De bedoeling is dat je na één keer lezen, als je weet hoe het verhaal in elkaar steekt, zin hebt de strip nog een keer te lezen. Tijdens de tweede lezing komen de hoofdstukken dan in een ander licht te staan, let je op andere dingen dan eerst."

Deze ongebruikelijke opzet heeft ook een praktische, meer voor de hand liggende oorzaak. Onderweg *is de eerste strip van Baru die werd voorgepubliceerd in het tijdschrift* (A Suivre).

"Daardoor ben ik me gaan afvragen wat voorpublicatie eigenlijk inhoudt. Het is prettig, omdat het stripmakers de gelegenheid biedt geld te verdienen. Minder aantrekkelijk is dat het publiek de strip al in maandelijkse porties heeft gelezen en daardoor weinig extra's aan de albumuitgave heeft. Vandaar dat ik heb geprobeerd het tijdschriftpubliek te verleiden ook het album te lezen. Het album maakt nu een andere lezing mogelijk dan de afleveringen in *(A Suivre)*."

De titel Onderweg *karakteriseert niet alleen Baru's nieuwste strip. Hij zou net zo goed op zijn verzameld werk van toepassing kunnen zijn. Baru's personages reizen niet zozeer om van A naar B te komen. De reis is bij hen een doel op zich.*

"Ik geloof dat mensen die thuis blijven niets meemaken. Om avonturen te beleven, om ervoor te zorgen dat er iets gebeurt, moet je uit je evenwicht gehaald worden. En de beste manier om uit je evenwicht te raken, is op reis te gaan. Dat wil zeggen, je vertrouwde omgeving verlaten en naar buiten gaan, de maximale condities voor je veiligheid verlaten. Dan kunnen je dingen overkomen. Als verteller wil ik mijn personages in bepaalde situaties brengen. Dus moet ik ze uit hun evenwicht halen, en de makkelijkste manier om dat te doen is ze naar buiten te sturen. Het is ook gewoon een kwestie van smaak. Ik teken liever een buitenscène dan een interieur. Een interieur kun je maar op een beperkt aantal manieren weergeven. Dat wordt gauw saai. Buiten verander je sneller van

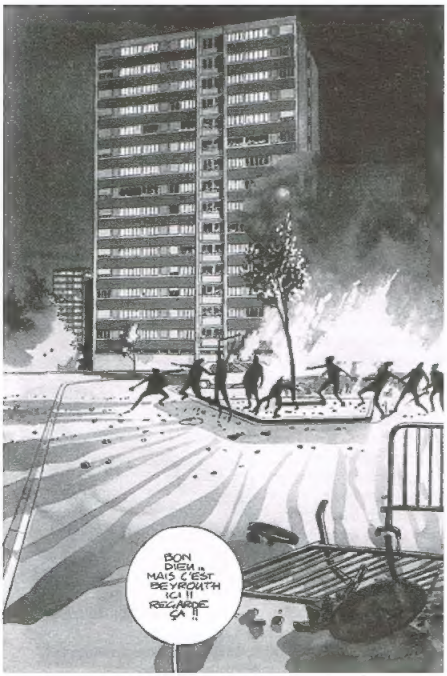

omgeving en kun je door de handeling te verplaatsen het verhaal een andere sfeer geven. Dat betekent automatisch dat je de verhalen complexer, compacter en geloofwaardiger kunt maken. Door een herkenbare omgeving als decor te gebruiken, kun je het publiek in het verhaal trekken. Daarom besteed ik altijd veel zorg aan mijn decors en maak ik ze zo realistisch mogelijk. Gestileerde decors spreken me niet erg aan. Een gestileerd decor doet me altijd aan theater denken. Ik vind het gekunsteld. Dan voel ik meteen een zekere afstand en geloof ik niet meer in het verhaal dat verteld wordt. Ik discussieer daar weleens met andere stripmakers over: hoe ver moet je het realisme van het decor doorvoeren? Iemand als Max Cabanes vindt dat het decor volledig moet overeenkomen met de manier waarop je de personages tekent. Ik ben het niet met hem eens. Ik denk dat een decor ergens anders toe dient, een andere rol speelt. Volgens mij dienen de personages om het verhaal te vertellen, de gebeurtenissen mee te maken en emoties op de lezers over te brengen. Het decor daarentegen dient om het geheel reëler te maken en de gevoelens gewicht en dichtheid te geven. Wanneer je het decor op dezelfde manier weergeeft als de personages, zeg je naar mijn idee twee keer hetzelfde. Ik probeer mijn decors juist zo weerbarstig mogelijk te maken. Tegen die solide achtergrond kan ik mijn personages dan krachtiger en geloofwaardiger emoties laten overbrengen.
Ik wil een heel duidelijk ritme opleggen. Daarom probeer ik in mijn plaatjes niet meer dan het strikte minimum te zeggen: alleen het hoogstnoodzakelijke voor de voortgang van het verhaal."

Alleen het hoogstnodige zeggen. Baru stimuleert zijn lezers inderdaad snel door de plaatjes heen te schieten. Er zijn weinig strips die zo snel op gang komen als zijn L'autoroute du soleil. *Amper hebben we kennis kunnen maken met de 22-jarige lady killer Karim Kemal en zijn sukkelige maatje Alexandre Barbiéri, of we worden al meegesleept in de ongelukkige confrontatie van het duo met de rechts-extremist Faurissier. In adembenemend tempo ontspint zich vervolgens een achtervolging, die pas vierhonderd pagina's later tot een einde komt.* L'autoroute du soleil *is Baru's poging de geluidsmuur van de strip te doorbreken.*

"Ik wilde al heel lang zo'n verhaal maken. In Frankrijk was een strip van die omvang niet mogelijk. De Japanse uitgever Kodansha bood me de kans. Zij vroegen mij een manga te maken. De meeste manga's - de populairste, niet allemaal - worden erg snel gelezen. Er staat weinig tekst in, zodat je veel meer met de tekeningen moet zeggen. Daardoor zijn ze erg geschikt voor het weergeven van beweging, opwinding, onrust. Dat is mijn obsessie. Het heeft me altijd geïntrigeerd hoe je beweging kunt weergeven met niet-bewegende beelden. De gebruikelijke oplossingen in strips, bewegingslijntjes, renspiraaltjes, hebben me nooit aangesproken. Die gebruik ik niet. Veel interessanter vind ik het hoe je met andere middelen beweging kunt weergeven, met de kadrering, het aantal plaatjes, de volgorde van de pagina's, et cetera. Er zijn zoveel manieren."

De vlucht van Karim en Alexandre neemt in de loop van de strip steeds grotesker vormen aan. Naarmate L'autoroute du soleil *zijn einde*

nadert, verwordt hun achtervolger Faurissier steeds meer tot een lachwekkende karikatuur van kwaadaardigheid. Uiteindelijk is er een shoot-out in de haven van Marseille voor nodig om de achtervolging tot een halt te laten komen. Een weinig geloofwaardig einde, dat eerder aan een doorsnee aflevering van Miami Vice *doet denken dan aan de afsluiting van een zinderende strip. De zwakke finale van* L'autoroute du soleil *maakt wel duidelijk waarom Baru de strip een sprookje voor volwassenen noemt. Uit een sprookje spreekt altijd een duidelijke moraal. Het neerschieten van een rechts-extremist in de Franse stad met een van de grootste aandelen Front National-stemmers mag zonder meer een statement worden genoemd. Een statement dat aan kracht wint, doordat Baru zijn hoofdpersonen eerder in het verhaal met de problemen in de banlieue, de lege rijkdom van de nouveau riche en de verloren idealen van 1968 heeft geconfronteerd. Naast een adembenemend achtervolgingsverhaal over twee buddy's is* L'autoroute du soleil *vooral ook een sociale schets van het Frankrijk van de jaren negentig.*

"Het zou me vervelen een verhaal binnen een specifiek genre te vertellen. Een science-fictionverhaal, compleet met vliegende auto's en intergalactische reizen, is bijvoorbeeld niets voor mij. Ik stel liever verschillende genres, codes die de mensen kennen uit verschillende strips, ten dienste van wat ik eigenlijk wil vertellen. In *L'autoroute du soleil* heb ik het bijvoorbeeld over racisme in de vorm van een achtervolgingsverhaal. In *Onderweg* gebruik ik de conventies van de politieroman om me af te vragen wat de waarde van nostalgie is.
Ik wil de lezers meer bieden dan louter amusement. Er zijn al genoeg stripmakers die zich daarmee bezighouden. Ik houd juist van dingen die een appèl doen op je intelligentie en niet alleen maar op je gevoel spelen."

Mensen aan het denken zetten. Daarom begon Baru midden jaren zeventig te tekenen.

"Toen had je in Frankrijk het blad *Charlie-Hebdo*. Daarin stonden stripmakers die in mijn ogen ware genieën waren: Wolinski, Reiser, Cabu, Gébé, Willem. Naast *Charlie-Hebdo* verscheen ook *Charlie-Mensuel*. Daarin ontdekte ik dat je met strips dingen kunt zeggen waarvan ik nooit had vermoed dat dat met strips kon. Ik had ook iets te zeggen en strips waren een natuurlijk onderdeel van mijn cultuur, dus ik wilde ook strips gaan maken. Dat is het moment waarop ik ben begonnen te tekenen.
Meer nog dan Wolinski was Reiser voor mij de grootste, de Jimi Hendrix van de strip. Helaas is hij te vroeg gestorven. Ik denk dat niemand ooit op dezelfde manier sociaal commentaar heeft geleverd zoals hij dat kon met zijn tekeningen. Dat was wat ik wilde doen: op mijn eigen manier het werk van Reiser voortzetten. Daarom zeggen al mijn strips iets over de tijd waarin ze tot stand komen."

In Baru's eerste strips is de invloed van Reiser onmiskenbaar. Ze verschenen in Le tremedaire, *een tijdschrift dat Baru met enkele vrienden opzette en dat enig lokaal succes oogstte in de omgeving van Nancy. Net als veel kleinschalige lokale tijdschriften was* Le tremedaire *een kort bestaan beschoren. Toen het blad ophield te bestaan, had Baru kennisgemaakt met de beginselen van het stripmaken. Naast zijn baan als gymleraar - "de onderwijstaak met de minste verplichtingen en de meeste vrije tijd" - zette hij zich vervolgens aan het indrukwekkende* Quéquette blues, *dat in 1984 verscheen. In deze driedelige strip, die later als* Roulez jeunesse! *werd gebundeld, schetst Baru een overtuigend en ontroerend beeld van opgroeiende jongeren in de Noord-Franse industriestad Villerupt. Hoofdpersoon van* Roulez jeunesse! *is de immigrantenzoon Hervé Barulea, die op de oudejaarsnacht van 1965 met zijn makkers stevig de bloemetjes buitenzet. Inzet van het vriendenclubje: Hervé dient binnen drie dagen zijn maagdelijkheid te verliezen op straffe van een rondje onbetaalbare champagne voor iedereen.*

"Nee, *Roulez jeunesse!* is niet autobiografisch. Het is een scrupuleus realistische beschrijving van de mentaliteit van de bevolkingsgroep waar ik vandaan kom, geen autobiografie. Ik heb *Roulez jeunesse!* gemaakt, omdat op dat moment nog niemand in stripvorm over de arbeidersklasse gesproken had. Stripfiguren waren avonturiers, jonge bourgeois. Een personage als Kuifje leek nooit te hoeven werken om de kost te verdienen.
Ik geloof niet in de mogelijkheid van een echte autobiografie. Een autobiografie is altijd geflatteerd, een leugen. De auteur herschrijft hoe dan ook zijn leven om vervolgens te doen geloven dat het werkelijk zo is gegaan. Wanneer ik in *Roulez jeunesse!* 'ik' zeg, bedoel ik daarmee 'mensen zoals ik.' Ik heb de strip niet benaderd als een soort wetenschapper die het leven van de mieren van buitenaf beschrijft. Nee, ik ben zelf een mier en ik probeer te spreken over mijn jeugd: de rock 'n' roll, mijn vrienden en de bals op zaterdagavond.
Ik kom uit een arbeidersmilieu. Tachtig procent van de mensen in Villerupt was communistisch. Van jongsaf aan ben ik beïnvloed door de communistische partij. Niet dat de marxistische leer erin gehamerd werd. Het was meer een cultureel bad, een soort humanisme: voor alle mensen het beste wensen. Dat heb ik altijd diep in mij gedragen. Op basis van die simpele ideeën reageer ik nog steeds. Natuurlijk heeft het leven mij geleerd dat het iets complexer ligt. Maar als ik me engageer, is het nog steeds voor die ideeën, dat humanisme."

Baru's engagement is duidelijk aan Roulez jeunesse! *af te lezen. De kroegentocht van Hervé en zijn maten speelt zich af tegen het dreigende silhouet van de lokale staalfabriek. Een zelfde staalfabriek als in het eerste hoofdstuk van* L'autoroute du soleil *met donderend geraas tegen de vlakte gaat. In de jaren negentig heeft de zware industrie als motor van de economie afgedaan. Wat volgens Baru allerminst betekent dat de klassenstrijd verleden tijd is.*

"Net als *Roulez jeunesse!* is *L'autoroute du soleil* en de rest van mijn werk doortrokken van racisme, geweld en sociale strijd. Dat zijn niet alleen de problemen van deze tijd, maar van alle tijden. Ik gebruik het geweld niet op een gratuite manier. Het kent juist heel specifieke oorzaken. In mijn ogen is het het geweld van de klassenverhoudingen, de klassenstrijd. Het wordt alleen zelden zo helder gedefinieerd, omdat het geweld deel uitmaakt van het alledaagse leven en daardoor onoverzichtelijk is. Het alledaagse geweld is complex."

Baru heeft het alledaagse geweld ten gevolge van de sociale ongelijkheid zelf ervaren. Als arbeiderszoon van gemengd Italiaans-Bretonse afkomst werd hij niet geacht er grote aspiraties op na te houden.

Hotel de la gare: "tv.... met Canal +!... en het is zaterdag...

"Op de middelbare school voelde ik mij niet op mijn gemak. Je moet bedenken dat er toen niet veel arbeiderskinderen op school zaten. Vooral bij de vakken die het hoogst stonden aangeschreven, Frans en literatuur, was het duidelijk voelbaar. Ik had niet de geschikte culturele bagage om toegang te hebben tot die wereld. Bij de verplichte opgaven kreeg ik van de docenten vaak commentaar. Elke negatieve opmerking raakte me, deed me pijn. Ook kon ik het niet hebben wanneer mensen mijn Italiaanse achternaam vervormden. Er waren docenten die daar werkelijk plezier in schepten. In mijn ogen wilden ze me laten voelen dat ik eigenlijk niet op die school thuis hoorde. Sommigen zeiden me zelfs ronduit, dat ik maar beter naar de fabriek kon gaan.
Het was een opeenstapeling van alledaagse ervaringen, onbetekenende dingen die voor een adolescent uiteindelijk beslissend zijn. Ik ervaarde het als een totale verwerping van wat ik was. Mijn woede gaf me de energie om te zeggen dat het niet normaal was. Dat het moest veranderen. Om het te veranderen, moest ik me inzetten, me engageren. Niet alleen in de politiek, maar ook daarbuiten."

In Roulez jeunesse! *ontladen Hervé en zijn vriend Bébé hun frustratie op een niet mis te verstane wijze. Tijdens het oudejaarsbal van de Club Sportif Ouvrier pikt het duo twee aantrekkelijke meiden op, die hen uitnodigen voor een besloten feestje. Hervé en Bébé nemen de uitnodiging verwachtingsvol aan en rijden met de dames mee naar een welgestelde wijk. Daar moeten ze buiten wachten tot ze een teken zullen krijgen. In de vrieskou ontdekken de vrienden kort na middernacht dat het wachten vergeefs is. Voor Hervé reden de laklaag van de auto van een van de feestgangers met een schroevendraaier wat bij te werken.*

"Wanneer ik het in mijn verhalen over geweld heb - wat onvermijdelijk is, omdat ik over mijn tijd wil spreken - dan vervorm ik het enigszins om duidelijk te maken dat het in wezen gaat om de klassenstrijd. Dat bedoel ik niet in strikt marxistische termen. Naar mijn mening zijn er inmiddels theorieën die het marxisme in verklaringskracht voorbij zijn gestreefd, zoals de quantummechanica de vroegere ideeën over de fysica heeft overtroffen. Ik doel op de theorie van de Franse socioloog Pierre Bourdieu over het symbolisch geweld. Volgens Bourdieu is de samenleving gebaseerd op het symbolisch geweld van de ene groep versus de andere. Niet - zoals bij Marx - louter het geweld van één dominante klasse tegen de andere, maar het geweld van elke groep tegen een andere. Dat levert een veel complexer beeld van de samenleving op, dat veel meer overeenkomt met de werkelijkheid dan het marxisme. Op die theorie baseer ik mijn verhalen. Zodoende probeer ik in mijn strips de complexiteit van de werkelijkheid tot zijn recht te laten komen en tegelijkertijd de sleutels aan te reiken om die complexiteit beter mee te begrijpen."

Roulez jeunesse! *is Baru's persoonlijkste strip. In zijn latere werk neemt hij steeds meer zijn toevlucht tot beproefde genre-elementen en verpakt hij zijn verhalen onder meer als politiers, reisverhalen en science fiction. Zelf noemt de grijzende rocker het boek een unicum.*

"*Roulez jeunesse!* is voor mij iets fundamenteels. Ik denk dat het het soort strip is dat je maar één keer kunt maken. Het is mijn visitekaartje. Mijn manier om te zeggen: dit ben ik, hier kom ik vandaan en ik wil strips maken. En wel dit soort strips, strips die over mijn tijd gaan."

Toon Dohmen

Science fiction

"Dat ik een boek als L'autoroute du soleil *kon maken, was werkelijk een buitenkansje. Dankzij Kodansha kon ik het zo dik maken. Ik heb er vier jaar aan gewerkt. Ik zou best nog zo'n lang verhaal willen maken. Alleen nog niet te snel," vervolgt Baru met een lichtelijk gepijnigde blik in de ogen, "want het is niet gemakkelijk en erg vermoeiend." Momenteel werkt hij aan een iets bescheidener project, een toekomstvisie van niet meer dan een luttele honderd pagina's. Werktitel:* Science fiction. *"Natuurlijk gaat het verhaal, zoals al mijn strips, eigenlijk over vandaag de dag. Het speelt zich af in een stad en mijn hypothese is dat extreem-rechts inmiddels aan de macht is. Net als in George Orwells* 1984 *hebben de machtshebbers een gedeelte van de stad afgezet met muren. Ik vraag mij af hoe de mensen in het getto zouden leven. Dat interesseert me meer dan de vraag of in 2011 de auto's al kunnen vliegen of andere science fiction-clichés."*

(Advertentie)

ZATERDAG 30 & ZONDAG 31 AUGUSTUS 1997

12de BRABANTS STRIPSPEKTAKEL

ZAAL VALCENCOURT
VALKENSWAARD - NL

GROTE STRIPRUILBEURS

(meer dan 300 meter!)

TEKENAARS UIT BINNEN- & BUITENLAND SIGNEREN!

SPECIALE NATASJA - WALTHERY VERKOOPSTAND MET GADGETS, POSTERS, PORTFOLIO'S, CURIOSA ...

SPECIALE EX-LIBRIS VEILING

ELKE DAG OPEN 10-17UUR

GRATIS STRIPTAS VOOR ELKE BEZOEKER

SPECIALE GELIMITEERDE STRIPUITGAVEN

DAGELIJKS OM 15 UUR STRIPVEILING

"BRABANT STRIP SYMPATHIE PRIJS"

INLICHTINGEN:
JOHAN GERLINGS 0032(0)11 66 14 73
WONDERLAND HASSELT 0032(0)11 22 82 00
HET B-GEVAAR BRUSSEL 0032(0)2 513 14 96

SPONSOR: **Profita meubelen - Aalst/Waalre**
met medewerking van stripwinkel Wonderland-Hasselt en Het B-gevaar Brussel

FAHREN.... FAHREN AUF

Officieel zijn de nationale grenzen binnen Europa verdwenen. In onze hoofden blijven de oude scheidslijnen echter hardnekkig voortbestaan. Ondanks harde geografische bewijzen van het tegendeel - velen van ons wonen dichter bij het Ruhrgebiet *dan bij de randstad - blijft Duitsland "ver weg." Wat geldt voor het land in het algemeen, gaat ook op voor haar stripcultuur. En dat is jammer. Regelmatig horen wij berichten dat naast de degelijke, rechttoe-rechtaan* Autobahn *van de mainstream Duitse stripcultuur een pracht van een sluipweg is ontstaan. Deze* Akaziebahn *zou zeker zo uitgestrekt zijn als haar Nederlands-Vlaamse tegenhanger. Met een potentieel publiek van zo'n slordige honderdtwintig miljoen taalgenoten werken de Duitse stripmakers dan ook onder iets gunstiger voorwaarden dan hun collega's hier.*

Het Duitse stripinformatieblad Comicer *is een van de enthousiaste promotors van het* Akaziebahn-*talent.* Comicer-*redacteur Kai-Steffen Schwarz wilde wel uitleggen wat er broeit aan de andere kant van de grens. Een prikkelende kennismaking met de zeven meest veelbelovende Duitse stripmakers van dit moment.*

PETER PUCK

De succesvolste van de hier voorgestelde stripmakers is ongetwijfeld Peter Puck met zijn stripfiguur Rudi. Zijn strip, half in *funny animal*-stijl, half underground à la *The Freak Brothers*, verscheen halverwege de jaren tachtig voor het eerst in een Stuttgarter blad. Sinds die tijd heeft Puck, jaargang 1960, Barks-fan, zo ongeveer alle jongeren, subculturen en menstypen belachelijk gemaakt. Of het nu skinheads, punks, hippies, mods, softies, gigolo's, of normalo's zijn, iedereen geeft hij ervan langs. Puck is vooral berucht om zijn schokkende, propvolle tekstballonnen. In het begin ogen de lappen tekst vooral vermoeiend. Maar al gauw blijf je doorlezen, want die drukke plaatjes barsten van de grappen.

Rudi

Hoezeer *Rudi* ook doortrokken is van maatschappijkritiek, Puck wordt nooit dogmatisch. Rudi rekent zowel hippies als skins tot zijn vrienden. Ook weet de stripmaker zijn personages liefdevol en amusant uit te werken. Vol overgave geeft hij de diverse subculturele scenes weer: de verschillende kapsels, kleren en stickers, ze kloppen tot in detail. Dat geldt ook voor het superkomische, perfect gebrachte jargon.

...DAS IST DER MASTERPLAN, ALTER! DAMIT KNACKEN WIR DEN JACKPOT! – IN DEN SCHUTE IST EINE SCHLEUSE UND AUSSERDEM SCHMEIßEN EUCH DIE MEDIEN-DROGE AUS DEM HOCHLAND VON YUCATAN! DAS RAUCHEN DA DIE SCHAMANEN UND DANN HABEN DIE HELLSEHERISCHE FÄHIGKEITEN UND KÖNNEN IN DIE ZUKUNFT SEHEN! – WIR BREITERN UNS EINFACH MIT DEM KRAUT DIE RÜBBE ZU UND SEHEN DIE LOTTOZAHLEN VOM SAMSTAG VORHER UND WERDEN SCHLAGREICH! – DROGEN-KLAUS HAT MIR GARANTIERT, DASS ES FUNKTIONIERT, BEVOR ER NACH TIBET GEFLOGEN IST... !!!
HM, SEHR VERTRAUENERWECKEND! – YUCATAN! HAT GAR KEIN HOCHLAND...

Pucks strips haalden reeds vijfcijferige oplagecijfers. Hij werd tijdens de Comic-Salon in Erlangen al drie keer als "beste Duitse tekenaar" genomineerd. Waarom Puck nooit won, begrijpt tot op heden niemand. Van zijn éénpagina-grappen en korte verhalen verschenen in totaal vier albums bij de kleine uitgever Heinzelmännchen.

ISABEL KREITZ

In tegenstelling tot veel van haar collega's hoeft Isabelle Kreitz niet in de reclame te werken, maar kan ze met strips in haar levensonderhoud voorzien. 's Morgens tekent ze in een studio mee aan de populaire *Ottifanten*-strips, die in verschillende kranten verschijnen. 's Middags ontwikkelt ze haar eigen verhalen.

Na een voorzichtig begin in 1993 met de serie *Heiss & fettig*, die zich in een *Imbissbude*, ofwel een frietkot, afspeelt, behaalde ze één jaar later met *Schlechte Laune* een klein en verrassend succes. *Schlechte Laune* is het (fictieve) verhaal van de *S-Bahn Surfer* Ralf, die na een ongeval in een tunnel met een misvormd gezicht ontwaakt. Hij beslist voortaan in de illegaliteit verder te leven en zich met fast food-afval te voeden. Hoewel niet iedereen de plot even overtuigend vindt, weet Kreitz lokaties als metrostations en de Hamburger straten zeer authentiek op het netvlies te toveren. Je waant je meteen in het Hamburg van de negentiger jaren. In een ongepolijste lay-out, die de leesbaarheid voorop stelt, vertelt de dertigjarige een pakkend, soms humoristisch, soms treurig verhaal, dat nooit belerend of sensatiebelust wordt. *Schlechte Laune* behoort daardoor tot het beste, wat er de laatste tijd in Duitsland aan strips gemaakt is. Met *Ralf lebt* verscheen inmiddels een vervolg. En ook in haar nieuwste album, *Totenstille*, borduurt Kreitz voort op *Schlechte Laune*

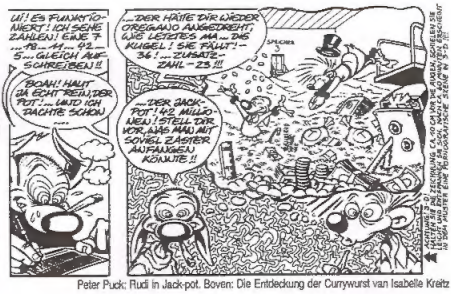
UI! ES FUNKTIONIERT! ICH SEHE ZAHLEN! EINE 7 ...18... 41... 42... 5... GLEICH AUFSCHREIBEN!!!
...DER HÄTTE DIR WIEDER CREMWURST ANGESTREICHT, DIES LETZTES MAL... DIE KUGEL! SIE FAHT! – 36! ... ZUSATZ-ZAHL – 23!!!
"BOAH! HAUT DA ECHT REIN, DER POT!... WUID ICH DACHTE SCHON...
...DER JACKPOT! 42 MILLIONEN! I'FFEL DIE VOR, WAS MAU MIT SOVIEL ZASTER ANFANGEN KÖNNTE!!

Peter Puck: Rudi in Jack-pot. Boven: De Entdeckung der Currywurst van Isabelle Kreitz

en *Ralf lebt*.

Haar vak leerde Kreitz aan de New-Yorkse Parsons School, waar ze enige tijd studeerde. Haar vertelstijl is al met die van de filmer Brian de Palma vergeleken, terwijl haar vaardigheid met schaduwen sfeer te scheppen zonder twijfel door Will Eisner

... FAHREN ...

DER AKAZIENBAHN

S-Bahn Surfer Ralf in Schlechte Laune

verborgen duikboot in de Hamburger haven, en *Die Entdeckung der Currywurst*. Beide verhalen spelen, net als Kreitz' andere werk, in Hamburg. Bovendien leeft de stripmaker haar zwak voor de dertiger en veertiger jaren volop uit. *Die Entdeckung der Currywurst* is eigenlijk een bewerking van een roman van Uwe Timm. Het draait om een verteller, die de eigenaresse van een oude *Imbiss* wil opsporen, om van haar te horen, of ze daadwerkelijk de *Currywurst* heeft uitgevonden. Als hij haar eenmaal heeft weten op te sporen, vertelt de vrouw over de oorlogstijd... Kreitz weet de setting en sfeer bij beide verhaallijnen overtuigend weer te geven. Wat vooral verrast, is haar vaardigheid de stemmige tekeningen nog fijner neer te zetten zonder haar typische Kreitz-flair te verliezen. Isabelle Kreitz is een van de weinige stripmakers die de kunst verstaat reële contexten en problemen te vertalen naar boeiende verhalen, en tegelijkertijd beïnvloed is. Toch heeft ze al in korte tijd haar eigen stijl gevonden, tussen semi-humoristisch en realistisch in. Naast haar werk voor Zwerchfell Verlag heeft ze al twee albums bij het gerenommeerde Carlsen Verlag op haar naam staan: de one shot *Ohne Peilung*, over neo-nazi's op het schoolplein en een naar de Duitse geschiedenis te verwijzen zonder met een moralistisch vingertje te zwaaien. Mei dit jaar mocht ze hiervoor in Hamburg de Deutsche Comic-Preis in ontvangst nemen.

ANDREAS MICHALKE & MINOU ZARIBAF

Eveneens in Hamburg woont een stripmakersduo, dat zich vooral aan autobiografische verhalen wijdt. Andreas Michalke komt oorspronkelijk uit de punk-scene en schildert in zijn serie *Artige Zeiten* episodes uit zijn leven. Hij vertelt over zijn ervaringen met de vervangende dienstplicht, neo-nazi's, reizen naar Parijs en Los Angeles, McJobs en concerten. Steeds weet Michalke zijn inspanningen, authentieke voorvallen weer te geven en te overdenken duidelijk voelbaar te maken. Niet alleen inhoudelijk, maar ook grafisch is *Artige Zeiten* beïnvloed door Amerikaanse underground-strips à la Los Bros Hernandez, Daniel Clowes en Robert Crumb. Michalkes tekenstijl is verwant aan die van zijn voorbeelden, maar varieert naar de ontstaansperiode en bedoeling. Soms is hij erg gedetailleerd, soms schetsmatig. De laatste tijd werkt hij in een heldere *funny animal*-lijn met weinig achtergronden. Michalkes levensgezellin Minou duikt al in de eerste *Artige Zeiten* uit 1991 op als zijn "ex-vriendin." Vanaf het tweede deel werkt ze ook steeds aan de strip mee. Zij tekent hoekige lichamen en gebruikt

Seit 1981 FUHR ICH mit meiner Familie in den Sommerferien nach Miami um meinen Vater zu besuchen der dort lebte und arbeitete.
Als die Ferien immer näher rückten: SCHRIEB ICH VERZWEIFELT einen BRIEF an SUBURBAN KELARTE, ein Fanzine aus Miami das ich im Sommer 1988 gekauft hatte.
DEAR SUBS. 25. June 1984
I WRITE FOR IMMEDIATE HELP !!! I have been to miami 4 times in the last 5 years and it has always been boring. I'm 18 now and I want to have at least a little fun in my holidays.
Hitch a Ride, Shorts & Fans
ANDRREAS!
& greasy thighs, at night
SUBURBAN
Drive into Slimy Bars
But thinking of miami gives me the creeps. But then I bought your magazine and I was pretty surprised because if there is a fanzine there must be a scene too.
I'm not a punk (though i love most Hardcore bands) so i haven't been looking for the scene too much. But just the fact that i spent 6 weeks all around miami and haven't seen just one punk made me wonder.
my problem is that i don't know the situation in miami. i want you to answer a few questions that are very important to me ...
ANDREAS?
Kommst du mal bitte her?
YARDS
Go Fetch
and Piss it
Out only
ANDREAS?
They're in our window now.
Real child of Hell

Andreas Michalke: Smalltown boy

Minou Zaribaf: Die Geschichte von der unerfüllten Liebe (Artige Zeiten Heft 7)

graag abstracte patronen voor de achtergronden. Haar over meerdere delen verspreide strip *Joe is dead* is net als Michalkes werk autobiografisch geïnspireerd.
Michalke en Zaribaf hebben een "anti-Duitse" houding gemeen, die zij echter - zoals ze zichzelf ook steeds afbeelden - in beeld en tekst ironisch brengen. Helaas duurt het altijd een heel jaar voordat een nieuw deel van *Artige Zeiten* verschijnt. Het wachten loont altijd, aangezien *Artige Zeiten* eerlijker, wilder en intelligenter is dan het complete werk van veel andere stripmakers. Nadat Michalke en Zaribaf de eerste drie delen in eigen beheer hadden uitgebracht, nam de Berlijnse uitgeverij Reprodukt *Artige Zeiten* over. Daardoor bevindt het Hamburgse duo zich voortaan in het goede gezelschap van Julie Doucet, de broertjes Hernandez en Charles Burns, wier werk - net als dat van de volgende stripmaker - ook bij Reprodukt verschijnt.

MARKUSS GOLSCHINSKI

Vier albums en enkele korte verhalen heeft Markuss Golschinski op zijn naam staan. Bij bijna elk verhaal heeft hij een ander perspectief, vertelwijze of tekenstijl gekozen - en toch is hij zichzelf trouw gebleven. Dat maakt hem als stripmaker buitengewoon interessant. Zijn nieuwste serie draagt de onuitsprekelijke titel *KrmKrm* en herinnert - net als *Artige Zeiten* - zowel qua comicformaat als opbouw aan Amerikaanse voorbeelden. In het eerste deel, *Skalamitäten!*, schildert Golschinski een hoofdstuk van zijn biografie. Tijdens zijn vervangende dienst in een gezinsvervangend tehuis voor criminele jongeren raakt hij bevriend met de skinhead Udo. De stripmaker heeft het semi-realistische verhaal vermengd met fictieve elementen, die het buitenstaanders niet gemakkelijk maken de verwisseling van de personen exact na te gaan. *Zivi* Markuss begeleidt zijn skinmaat bij concerten, bedrinkt zich met hem en belandt tenslotte zelfs met hem in bed. Het lukt Golschinski daarbij veel onuitgesproken te laten. Hij toont de dingen en laat de lezers hun eigen conclusies trekken. Zo wordt aan het eind van *Skalamitäten!* niet duidelijk, of de hoofdpersoon annex auteur zelf een rechts-radicale skinhead geworden is. Naar aanleiding van deze onduidelijke houding en enkele dubbelzinnige scènes (bijvoorbeeld over de fictieve skaband Plekszy-Gladz met haar songtekst *One skinhead nation)* kreeg Golschinski veel kritiek te verwerken. Zijn weigering duidelijk stelling te nemen - vooral omdat hij een periode uit zijn verleden behandelt - is tegelijkertijd de kracht van zijn strips. Op deze manier kunnen de lezers er niet omheen zelf een mening te vormen. Een "objectief" zicht op de dingen kan Golschinski als deelnemer niet bieden. De werkelijkheid bestaat nu eenmaal niet uit stereotypen.
De volgende delen sluiten slechts zijdelings aan bij *Skalamitäten!*. Zo gaat *Aus und draussen* over aids en hoe vrienden met deze ziekte omgaan. De mensen krijgen in deze strips fantasiehoofden toebedeeld: melkverpakkingen, waterkranen en geometrische vormen. *Aus und draussen* is een uitermate treurig verhaal dat wreed eindigt. Het derde deel van *KrmKrm*, *Slrp*, gaat over volwassen worden en wordt volledig vanuit vrouwelijk (!) perspectief verteld. Voor Golschinski tevens gelegenheid op het omslag knap en met gevoel voor ironie te zinspelen op paardenstrips en het in Duitsland erg populaire jeugdtijdschrift *Bravo*. Golschinski's nieuwste strip heet *Die zweite Hälfte des Himmels*. Daarin richt hij zich wederom op de belevingswereld van hedendaagse jongeren. Met een bewonderenswaardige mengeling van afstand en betrokkenheid schetst hij de punk-scene midden jaren tachtig in Düsseldorf. "Was damals bei den Bands vorging, weiss ich nicht," besluit de hoofdpersoon van *Die zweite Hälfte des Himmels* wanneer hij afscheid neemt van zijn punk-tijd. "Für unser Leben hatte es auch keinen Bedeutung."

DIE 77-ORIENTIERTEN FAND ICH HART, ABER LANGWEILIG.

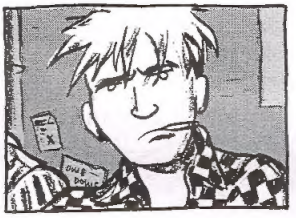

ICH WAR SICHER, AUF DIE SCHNAUZE ZU KRIEGEN.

POP FUNKTIONIERT ÜBER IDENTIFIKATION.

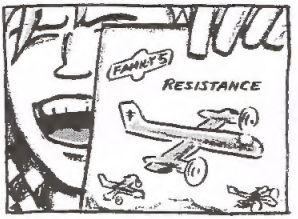

WIR FANDEN UNS GEGENSEITIG FURCHTBAR INTERESSANT.

HAIMO KINZLER

Een stripmaker die eveneens veel belooft voor de toekomst, is Haimo Kinzler. De in 1960 geboren Tübinger kan in zijn strips over de eeuwige student Wüttner en zijn keiharde, door schade en schande wijs geworden huisbazin Frau Kleinschrott zijn eigen ervaringen tot in de details kwijt. Kinzler weet vruchtbaar gebruik te maken van zijn studies germanistiek, filosofie en retoriek en de vele baantjes die hij daarnaast heeft gehad. Of het nu om woongroepen, verhuizers, studentenrelaties, of gewone Duitse freaks gaat, steeds herken je bij hem types die je in het dagelijkse leven al eens bent tegengekomen.
Wüttner begint de dag meestal met een ochtenderectie, totdat Frau Kleinschrott hem wekt onder het voorwendsel dat hij achterloopt met de huur. Daardoor moet de student flink zwoegen om zijn huisbaas tevreden te stellen. Kinzlers tekeningen doen in de verte denken aan de cartoon-traditie (dikke en lange neuzen, zwart-wit, *funny*-achtige

Markuss Golschinski: Die zweite Hälfte des Himmels. Boven: Wüttner versus de dienst kijk- en luistergeld

Hanno Kinzler: Wüttner en Frau Kleinschrott maken het gezellig

lichamen). Naast "typisch Duitse" hebbelijkheden parodieert Kinzler als geen ander keer op keer zijn collega's en hun figuren. De Tübinger is niet alleen een meester in komische dialogen, hij heeft ook een goed gevoel voor timing. Waar nodig deinst hij er niet voor terug gesprekken over meerdere pagina's uit te smeren. Ook al jammerden de stripuitgevers jarenlang, dat er geen goede, gedisciplineerde stripmakers in Duitsland zouden zijn, Kinzler is het levende bewijs van het tegendeel. In enkele jaren is zijn serie met vijf delen tot boven de vijfhonderd pagina's gegroeid. Zijn grote doorbraak laat nog op zich wachten, zelfs nadat hij bij het gerenommeerde Eichborn Verlag een contract tekende. *Herr Wüttner und Frau Kleinschrott*, zijn eerste strip bij zijn nieuwe uitgever, bundelt uitsluitend één-paginagrappen, die nog wat puntiger zijn dan de langere verhalen. Helaas verzuimde Eichborn Verlag de bundel met reclame onder de aandacht te brengen. Misschien dat het Kinzler met zijn nieuwe bundel *Einer geht noch* alsnog gaat lukken.

PHIL

Naast Reprodukt bestaat in Berlijn nog een kleine uitgeverij die een aantrekkelijk fonds met onafhankelijke, Duitse en Amerikaanse stripmakers brengt: Jochen Enterprises. Jochen is de thuisbasis van Phil, al ongeveer tien jaar de lokale held in de hoofdstad. Aangezien hij pas de laatste jaren ook in West-Duitsland bekender geworden is (onder andere dankzij zijn carrière als de *saukomische* podiumpersoonlijkheid "Der schaue Phil"), wordt hij hier als laatste voorgesteld.

Phils werk, vooral cartoons en korte verhalen sprankelend met dolkomische scènes uit het "echte leven," is qua stijl moeilijk te beschrijven. Meestal vallen de heerlijk absurde dialogen op, die qua humoristische vindingrijkheid hun gelijke niet kennen. Soms in rasecht Berlijns, dan weer in subculturele taaltjes, rijmen, rappen en leuteren de personages erop los. Zwervers en punks op straat, eigenaardige dieren, arme sloebers of hippies: Phil kijkt er dwars doorheen. *Er schaut den Leuten "aufs Maul."* Van bijna-animatie en slapstick (bijvoorbeeld in *The return of Ernst)* tot het surrealistische; zijn albums hebben een onnavolgbare charme. De reeks *Always Ultra* bundelt zijn beste werk voor het Berlijnse uitgaansblad *Zitty*, waarvan de deels stijfkoppige, hyper-correcte lezers zich al vaker met onwillekeurig grappige lezersbrieven bij de redactie beklaagden over zijn *freche* strips. *Phil ist einfach Kult!*

Always Ultra #2

De hier voorgestelde stripmakers zijn uitdrukkelijk Kai-Steffens persoonlijke keuze. Hij vindt het te ver gaan deze mensen als de "nieuwe generatie" Duitse stripmakers te betitelen. Daarvoor zijn hun achtergronden te verschillend.

Hoe subjectief ook, de excursie naar der Akaziebahn *toont aan dat er in Duitsland meer bijzonders verschijnt dan de meeste mensen denken. Het bewijst hoe jammer het is dat Duitse strips ongeveer net zo vaak geïmporteerd en vertaald worden als het betere werk van de westelijke Galapagos-eilanden. De* Akaziebahn*-strips tref je slechts sporadisch aan bij de betere stripspeciaalzaken. In afwachting van betere tijden lijkt een kaartje naar de onderstaande uitgeverijen de beste remedie.*

Kai-Steffen Schwarz

Vertaling en bewerking: Toon Dohmen

Kai-Steffen Schwarz werkt bij stripwinkel COMICA in Frankfurt en is redactielid van 's Duitslands kritischte stripinformatieblad, Comicer. Een proefnummer van Comicer is tegen de kostprijs van DM 3.00 - contant mee te sturen in een kartonnen kaartje - aan te vragen bij: Comicer, Stiftstrasse 39, 60313, Frankfurt. E-mail: Kai-Steffen.Schwarz@sowi.uni-giessen.de

...und jetzt mal etwas ganz anderes. sprookje à la Phil, Always Ultra #2

Bij de onderstaande uitgevers kun je gratis een catalogus aanvragen:

Eichborn Verlag - Kaiserstrasse 66, D-60329, Frankfurt
Heinzelmännchen Verlag - Königstrasse 20, D-70173, Stuttgart
Jochen Enterprises - Möckernstrasse 78, D-10965, Berlin
Reprodukt - Bülowstrasse 52, Aufgang 5, D-10783, Berlin
Zwerchfell Verlag - Tonndorfer Strand 57, D-22045, Hamburg

ACACIALAAN

Nix

Waarom gebruiken striptekenaars een pseudoniem? Omdat ze zich schamen voor het werk dat ze maken? Voor de Vlaming Marnix Verduyn (Kortrijk, 1969) geldt dat in ieder geval niet. Al is het voor hem een prettige bijkomstigheid dat hij onder zijn pseudoniem Nix redelijk anoniem zijn gang kan gaan. „Ik vertel op mijn werk niet dat ik strips teken," vertelt hij. „In het wereldje waar ik werk worden strips als iets zonderlings gezien." Een gesprek over verschillende werelden en de relativering die daaruit voortvloeit.

„Het is begonnen op de universiteit, waar ik een strip tekende in een blaadje dat ik in eigen beheer uitgaf. Mijn werk werd opgemerkt door de makers van het Leuvens studentenblad *Veto*, die me vroegen voor hen te komen werken. Vijf jaar lang tekende ik een strookje over een man in een café: *Kafeeteorieën*. Later maakte ik samen met een vriend ook een fotostrip: *Kwakzalver en Knettergek*. We treden nog wel eens op met een performance van onze alter ego's. Maar na mijn studie ben ik gewoon gaan werken bij een telecombedrijf. Twee jaar later werd ik gebeld door dagblad *De Standaard*. Zij wilden voor hun financiële rubriek een zelfde soort stripje als ik destijds voor *Veto* maakte. Ik heb dus nooit met mijn werk hoeven leuren. Eigenlijk dacht ik ook dat dat geteken van mij niets voorstelde, maar toen werd ik ineens gebeld door een

HET ENIGE WAT HEM KON BEROEREN WAREN PROBLEMEN OP GALACTISCHE SCHAAL
SCHAAAT!
DE FRIETKETEL STAAT IN BRAND !!
HUH?
ASTROLOGEN HEBBEN ONTDEKT...

Voor alledaagse dingetjes had meneer Vandworp geen tijd.

kwaliteitskrant als *De Standaard*. Ik noem het stripje nu *Café du Commerce*. De opzet is hetzelfde gebleven. Al heb ik om de soms wat harde grappen die ik maak, mijn figuurtjes een stropdas omgedaan. Met een das om mag je tenslotte alles zeggen."

Dus je zelfvertrouwen werd gevoed.

„Ja. Ik ben toen beginnen denken: als *De Standaard* mijn werk wil, zijn er misschien nog wel meer kranten en bladen geïnteresseerd. Ik heb *De Morgen*, de andere kwaliteitskrant in Vlaanderen, aangeschreven en inmiddels maak ik iedere week een paginagrote strip voor hun jongerenbijlage. Zo links en rechts krijg ik nog wel eens een opdracht van een tijdschrift. En onlangs is er een verhalenbundel uitgekomen, *Fin de semaine*, waarvoor ik samen met nog vier andere tekenaars, waaronder Bart Schoofs, een strip heb getekend."

Enig idee waarom je humor zichzelf zo goed verkoopt?

„Geen idee. Humor is niet te analyseren. Als honderd mensen een grap lezen en tachtig kunnen er om lachen, dan is het een goede grap. Volgens mij is dat het enige criterium dat telt. Het is moeilijk te bepalen wat een goede grap is, smaken verschillen nu eenmaal. Hetzelfde geldt voor kunst. Ik heb een gruwelijke hekel aan mensen die in een museum een schilderij helemaal staan te ontleden. Ik ga ervoor staan en vind het mooi of niet. Punt. Verder valt er net als bij humor niets over te zeggen. Naar *De Standaard* stuur ik vaak drie grappen tegelijk op. Dan moeten zij maar kiezen welke ze de leukste vinden. Welke grap gekozen wordt, hangt helemaal af van wie er op dat moment op de redactie zit. Er is maar één persoon wiens oordeel ik me aantrek en dat is mijn vrouw. Zij breekt iedere grap af die niet goed is. En dan nog. Het komt vaak voor dat de grap die wij allebei het sterkst vinden, niet gekozen wordt. Je kunt er niets zinnigs over zeggen."

Maar wat vind jij goede humor?

„Ik hou zowel van de grappen van Kamagurka als van Bill Watterson, twee totaal verschillende soorten van humor. De een maakt harde humor en de ander is veel subtieler, houdt zich meer aan alledaagse situaties. Humor moet in ieder geval onverwacht zijn. Ik wil dat mijn grappen overkomen als een klap in je gezicht. Om strips als *Garfield* kan ik totaal niet lachen, er gebeurt niets in. Ik snap niet dat dat na al die jaren nog steeds zo goed verkocht wordt.Ik wil mensen laten schaterlachen. In het verleden heb ik albums gelezen van Kamagurka waarbij ik met lezen moest stoppen van het lachen. Dat wil ik ook bereiken met mijn werk. Maar als iemand niet lacht, nou ja, smaken verschillen."

Je werkt nog steeds bij het telecombedrijf.

„Er moet brood op de plank komen en strips leveren niet veel op. Uiteindelijk wil ik wel van tekenen mijn beroep maken. Niet omdat het stripwereldje me zo aanspreekt, maar omdat ik een beroep wil hebben waarbij ik mijn dag zelf kan indelen. Dat hoeft niet per se striptekenaar te zijn, meubelmaker lijkt me ook leuk. Ik vind het gewoon leuk om te tekenen. Als ik mijn strips nergens kon publiceren, zou ik ze toch maken. Wat er in zit, komt er uit. En ik wil bezig zijn met iets wat in me zit. Maar er is meer dan strip alleen. Ik loop zowel rond in de stripwereld als in de zakenwereld. Ik zie het verschil tussen die verschillende werelden en geloof me, dan relativeer je alles wel. Striptekenaars denken vaak dat ze met iets heel belangrijks bezig zijn. Maar bij mij op mijn werk leest niemand strips. Een boekje als *Fin de semaine* is prachtig, echt waar, maar heeft slechts een oplage van duizend exemplaren. Het publiek is heel klein. Ik word daar niet cynisch van, maar je moet het wel in zijn verband zien. Wat je ook doet, je bent altijd met iets bezig wat een andere groep niets interesseert."

Je zegt niet cynisch te zijn, toch is je gevoel voor humor hier en daar pikzwart.

„Ik heb geen optimistische kijk op het leven. Kijk eens naar het nieuws. Wat een ellende. Er blijft toch niets anders over dan er eens goed mee lachen? Het heeft toch allemaal geen zin. Ik wil ook geen boodschap overbrengen of zo, er wordt al genoeg gezwansd. Als ik ergens niet om kan lachen, vind ik het niet interessant. Ik heb niets te vertellen, tenzij het grappig is. Te veel mensen nemen zichzelf te serieus. Ook in het stripwereldje."

Hans van Soest

OMDAT DE TIJD TE SNEL GING...

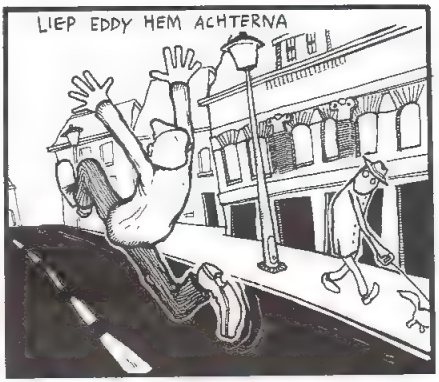

Het Laatste Oordeel

De proefstukken van Piet Pleyter
Igor David
Uitg. Casterman; 48 pl; kleur; slappe kaft; *f* 9,95/BF 195

"Lezer, neem plaats op de publieke tribune, en maak mee het proces van Piet Pardon, maak de memorabele processen van meester Piet mee," zo luidt de ronkende tekst waarmee de uitgever de lezers wil verleiden de lotgevallen van de corpulente advocaat die zijn naam mee heeft, aan te schaffen. Memorabel is wel een erg groot woord voor Piets "lotgevallen." Als het überhaupt al lukt door de bundel humoristisch bedoelde korte verhaaltjes heen te komen, is het enige wat bijblijft het schrijnende gebrek aan humor van tekenaar en would-be-grappenmaker Igor David David kan gewoon géén grappen vertellen. De clou, als die er al is, geeft hij vaak op de helft van de gag al weg. Je vraagt je dan af waarom er nóg een pagina aan vast wordt geplakt, of bijvoorbeeld als "klap op de vuurpijl" een zwak woordgrapje volgt als "blootje komt om zijn loodje" in het geval van een loodgieter die een prostituée dumpt na een tijdje van haar geprofiteerd te hebben. Dit falen is extra pijnlijk, omdat David een erg goede tekenaar is. In een bijzondere en rauwe stijl die hier en daar doet denken aan de expressiviteit van iemand als Muñoz, ploetert de tekenaar zich door de soms schuin getinte rechtszaken en bewijst naast erg goed te kunnen tekenen, ook nog eens een strip schitterend van kleur te kunnen voorzien. Jammer genoeg leidt de combinatie van gebrek aan humor en groot tekentalent tot een mooi, maar mislukt album. David zou samen met een goede scenarist schitterende strips kunnen maken. Het is dan ook te hopen dat hij voor zijn volgende album een creatieve verhalenverteller vindt, die zijn talent beter tot zijn recht kan laten komen. *(Gerard)*

Pinelli

David

Egri Bikaver
Pinelli
Uitg. Sherpa; 46 pl.; zwart-wit; slappe kaft; *f* 19,95/BF 370.

Er wordt heel wat afgepijpt en afgeneukt in de strips van Joe Giusto Pinelli. Eind jaren '80 tekende deze Belg een serie van vijf stripalbums die draaiden om het thema seks. Tussen de getekende masturbatiesessies, triootjes en Franse massages door vertelt Pinelli het verhaal van de man op zoek. Zijn hoofdfiguur vlucht in seksuele uitspattingen, omdat hij in het normale leven niet vindt wat hij zoekt. Menselijke warmte raakt hem niet meer, alleen seks geeft hem nog een gevoel van bevrediging. En zo wordt zijn uitvlucht een obsessie. Zes jaar geleden bracht uitgeverij Sherpa de eerste twee delen van deze reeks uit. Na een lange stilte is nu ook het derde deel, *Egri Bikaver*, in het Nederlands vertaald.
In *Egri Bikaver* gaat de mannelijke hoofdpersoon op weg naar Barcelona, om daar zijn oude liefde te bezoeken. Onderweg

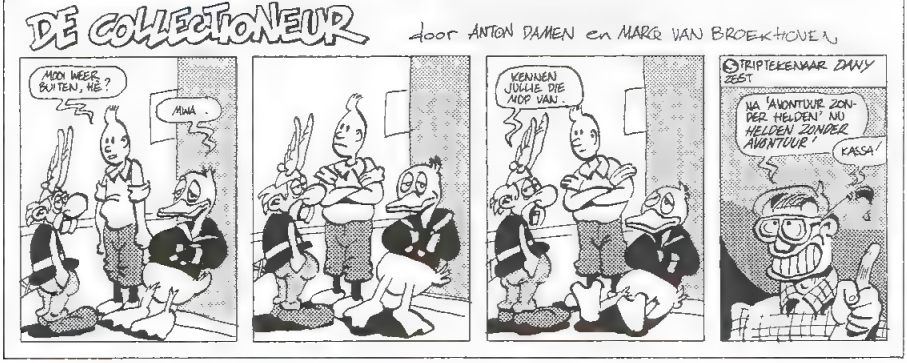
DE COLLECTIONEUR
door ANTON DAMEN en MARC VAN BROEKHOVEN
MOOI WEER BUITEN, HE?
MWA.
KENNEN JULLIE DIE MOP VAN...
© TRIPTEKENAAR DANY ZEGT
NA 'AVONTUUR ZONDER HELDEN' NU HELDEN ZONDER AVONTUUR'
KASSA!

beleeft hij een weinig verheffend avontuur met een vrouw waarmee hij een paar dagen in Parijs belandt. Eenmaal aangekomen in Barcelona komt hij erachter, dat wat hem naar Barcelona dreef geen echte liefde was.
Pinelli heeft zijn verhaal opgebouwd rond enkele sterke scènes, waarin de eenzaamheid die de hoofdpersoon vergeefs probeert te ontvluchten door zich over te geven aan zijn seksuele fantasieën, pijnlijk wordt beschreven. Zijn impotentie geeft een wrange draai aan zijn geile lust. In deze passages is de auteur op zijn sterkst. En hoewel Pinelli met de expliciete manier waarop hij likkende en zuigende vrouwen in beeld brengt wel erg makkelijk probeert te scoren, is zijn strip een prachtig kroniekje van menselijk onvermogen. Door de hoeveelheid vocht die er over de pagina's springt, laat *Egri Bikaver* zich in eerste instantie lezen als een doorsnee pornostrip. Maar wanneer iedere ejaculatie in verband wordt gebracht met een mislukte relatie, leest het verhaal zich al snel op een heel andere manier. En zo weet Pinelli in zijn krasserige getekende vertelling op knap verholen wijze een gevoel van onbehagen bij de lezer op te roepen. Die combinatie van seks en ongemak maakt *Egri Bikaver* tot een sterk album. *(Hans)*

Cabanes

Blindemannetje 2: Maxou tegen de Atleet
Cabanes
Uitg. Casterman; 86 pl; kleur; harde kaft; *f* 29, 95/BF 540.

Zelfhulpgroepen, psychotherapeuten en New Age-centra bieden hun eigen oplossing aan alle volwassenen die trauma's hebben overgehouden aan hun puberteit. Max Cabanes koos zijn eigen therapie.
Die arme Maxou heeft het zwaar te verduren met zijn natte dromen over het andere geslacht. Hij is veertien en minder brutaal en geslepen dan zijn vriend Manolo. Ietwat verlegen, maar vasthoudend achtervolgt Maxou zijn geliefde. In elk verhaal een andere liefde, want het betreft tenslotte een puber.
In het verhaal *Colette* vrijt Maxou zowaar halfslachtig met de blonde Colette, halfslachtig omdat Manolo de derde partij is. De Atleet vormt Maxou's tegenpool. Dit moralistische type, vol van katholieke goede werken achtervolgt Maxou en probeert de hunkerende puber op het goede pad te houden. De confrontatie tussen deze twee karakters levert hilarische momenten op. Eigenlijk levert de Atleet een verloren strijd. Welke idioot probeert een erotisch geladen mannelijke puber te bekeren tot het rechtschapen denken ten aanzien van vrouwen?
Cabanes hanteert in elk verhaal een andere stijl en kleureffecten. *De psalmen van de liefde* is wat flets en grijs van kleur terwijl hij in het daarop volgende *Colette* diepe tinten groen, blauw en zwart hanteert, waardoor het verhaal aan kracht wint. *De muziekles* is strakker weergegeven doordat de tekenaar hier met inkt werkt in plaats van met krijt. De hunkerende puber wordt hier dan ook ruw geconfronteerd met de harde realiteit. De zeven verhalen sluiten ondanks hun verscheidenheid goed op elkaar aan.
De verwikkelingen tussen de personages zijn erotisch, vertederend en hilarisch. Het decor is mede bepalend voor de strekking van de verhalen. De onbekende geeft een blik op een Zuid-Franse stad in de zomerhitte. Het licht tussen de platanen en een doorkijkje naar kleine smalle straatjes geven een sfeervolle indruk van hoe Maxou zich moet voelen op zo'n lome zondag.
Het album nodigt uit tot herlezen en elk verhaal is een genot om naar te kijken. Cabanes heeft de perfecte vorm van therapie gekozen om zich van zijn jeugdtrauma's te ontdoen. *(Karin)*

Labyrinten 1: De god van de pijnen
Pendanx, Le Tendre & Dieter
Uitg. Talent; 48 pl.; kleur; slappe kaft; *f* 14,50/BF 260.

Laten we wel wezen. Een boek met als titel *De god van de pijnen* vraagt erom niet gelezen te worden. Onder de gedrochtelijke titel prijken echter de namen van de scenaristen van meer dan verdienstelijke strips als *Op zoek naar de tijdvogel* en *Patje van het Groenewoud*, zodat de weerzin uiteindelijk plaats maakt voor het voordeel van de twijfel.
Het eerste deel van *Labyrinten* gaat van start in Nantes aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog. Tijdens een spiritistische séance verbluft een jonge vrouw de aanwezigen met een onrustbarend visioen: ergens aan de andere kant van de wereld kermt iemand van de pijn en het bloed. Het gezelschap besluit op expeditie te gaan en komt zo - Indiana Jones zou het ze niet kunnen verbeteren - na een lange reeks omzwervingen terecht bij de god van de pijnen. Na de laatste woorden van het gepijnigd geestelijk lichaam ligt het lot van de

DE COLLECTIONEUR
door ANTON DAMEN en MARC VAN BROEKHOVEN
H.M.M. VOLGENS DE DETAIL-HANDEL WAS '96 EEN TORJAAR QUA STRIPS
DANKZIJ DE NIEUWE ASTERIX, BLAKE EN MORTIMER EN GUUST
HA!
GOSCINNY... JACOBS... FRANQUIN... ALLEMAAL DOOD
ZO ZIE JE DAT JE PAS AAN JE DOOD ECHT JUC CESUCL WORDT
HMM
HET IS VOOR JE EIGEN BEST-WIL, MARC!
KOOP HIER UW SPEKKIE-BIG-ALBUM!
SPEKKIE BIG

wereld in handen van de Fransen en kan het avontuur beginnen.
Met *De god van de pijnen* hebben Le Tendre en Dieter een vakkundig avonturenverhaal in elkaar gedraaid. Zij laten de reis van het clubje naar de andere kant van de wereld gepaard gaan met een gezonde dosis ontberingen en uitkomen bij voldoende schilderachtige vreemde volken en landschappen. Door effectief gebruik te maken van de historische setting van het verhaal, weet het tweetal de avonturen bovendien enigszins boven de middelmaat uit te tillen. Als zij een wetenschapper en een missionaris constant laten kibbelen over het verschil tussen rede en geloof, is dat bijvoorbeeld amusant en sfeerbepalend tegelijk. Net als het verhaal is ook het tekenwerk van de onbekende Pendanx zonder meer verdienstelijk te noemen. Jammer is alleen dat Pendanx in al zijn vakmanschap teveel vertrouwt op conventies. Zijn decors zijn net iets te voorbeeldig gedocumenteerd (lees: doods) en zijn blauwe god van de pijnen - toch niet de eerste de beste - is eerder een afgetobde versie van E.T. (lees: vertederend) dan een vreeswekkende verschijning.
Dit eerste deel van *Labyrinten* valt in de categorie degelijk vakmanschap: niks mis mee, maar ook niet bijster opwindend. De rest van deze historische avonturenserie is alleen interessant voor de onvoorwaardelijke liefhebbers van het genre. Dieter en Le Tendre hebben eerder bewezen beter te kunnen. *(Toon)*

(Advertentie)

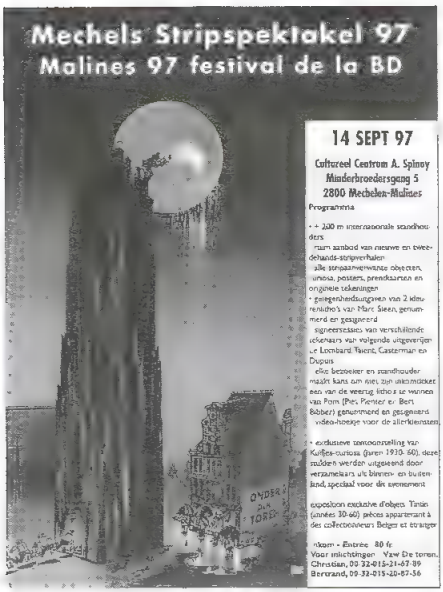
Mechels Stripspektakel 97
Malines 97 festival de la BD
14 SEPT 97
Cultureel Centrum A. Spinoy
Muiderbroedersgang 5
2800 Mechelen-Malines
Programma
+ 200 m internationale standhouders
ruim aanbod van nieuwe en tweedehands-stripverhalen
alle (negatieve) objecten, affiches, posters, prentkaarten en originele tekeningen
+ gelegenheidsuitgaven van 2 kleinzoons van Piet Sleen, genummerd en gesigneerd
signeersessies van verschillende tekenaars van volgende uitgeverijen: Le Lombard/Dupuis, Casterman en Dupuis
elke bezoeker en standhouder maakt kans om een van onze talrijke prijzen te winnen
van Pom (Pet, Pieter en Bert Bibbers) genummerd en gesigneerd video-boekje voor de allerkleinsten
+ exclusieve tentoonstelling van Kuifjes-curiosa (jaren 1930-60), deze midden worden uitgeoefend door verzamelaars uit binnen- en buitenland, speciaal voor dit evenement
exposition exclusive d'objets Tintin (années 30-60) pièces appartenant à des collectionneurs Belges et étrangers
Inkom - Entrée 80 fr.
Voor inlichtingen: Yaw De Torres, Christian, 00 32-015-21-67-39
Bertrand, 00 32-015-20-67-56
" Groot aanbod antiquariaat "

Zeker Lezen

Een onderzoek van inspecteur Canardo
Sokal
Uitg. Casterman; 48 pl.; kleur; harde kaft.

„Als je de waarheid vertelt, noemen ze je een pessimist," zei Benoît Sokal ooit in dit blad. Van een optimistische kijk op de wereld kan de Belg inderdaad niet beschuldigd worden. Zijn strips gaan over de dolende ziel, de mens die zijn eigen ondergang kiest, het uitzichtloos bestaan, de zucht naar vergetelheid, de alcohol, de onbeantwoorde liefde en het onvermogen lief te hebben. Toch verstaat de auteur de kunst om zijn strips niet zwaar op de hand te laten worden. Hij bundelt namelijk al zijn geliefde thema's in één hoofdfiguur: een cynische en drankzuchtige eend, Canardo.
Canardo is het onechte kindje van Philip Marlowe en Donald Duck. Een aan lager wal geraakte detective, die de wereld om zich heen kapot ziet gaan en zichzelf daardoor alleen maar verder in de goot vol weggevloeide whiskey probeert onder te dompelen. De perfecte anti-held die het zelfs vertikt anti-held te zijn, in avonturen met tegenstanders die hij niet aan kan, en die dan ook bijna altijd slecht aflopen. Gelukkig beschikt Canardo over een gezonde dosis humor om zichzelf staande te houden. Als zijn geliefde omkomt in een brand, baalt hij dat zijn sigaretten binnen zijn blijven liggen. Maar ondertussen huilt zijn hart. En ondanks zijn macho gedrag, zit dat op de goede plaats, zoals het een kind van Marlowe en Duck betaamt.
Sokal begon zijn verhalen over Canardo in het maandblad *(A Suivre)*. Aanvankelijk was de eend nog een inspecteur op een gewone boerderij, waar hij als een soort *Kobe de Koe*-avant la lettre onderzoeken deed. Maar al snel veranderde de boerderij in een geheel eigen universum en verplaatste Canardo's stamkroeg zich van het erf naar de grote boze dierenstad.
De avonturen van Canardo zijn geen avonturen in de klassieke zin des woords. Hoewel Sokal duidelijk geïnspireerd is door de film noir, probeert hij niet alleen psychologische policiers op papier te zetten. Zijn albums zijn een mengeling van alle clichés die de film noir kenmerken: getourmenteerde figuren, bikkelharde schoonheidsprinsessen, overdreven machogedrag, de eeuwige sigaret in de snavel en onvergetelijke one-liners als: „Ze heeft nooit bestaan. En ik, ik ben een held." Maar *De onderzoeken van inspecteur Canardo* zijn meer dan dat. Sokal weet met zijn grauwe gevoel voor humor in iedere gruwelijke situatie het absurde te tonen. Helaas zijn de laatste albums van *Canardo* wat lichter van toon dan de meesterlijke pareltjes van zwaarmoedigheid die Sokal aanvankelijk maakte. Maar nog steeds staan ze garant voor de nodige lachsalvo's en een onprettig gevoel in je onderbuik, dat maakt dat je geen twee strips van Sokal achter elkaar leest. *(Hans)*

Verschenen bij uitgeverij Casterman: Van niets doen sterft je dorst, Moord in de berm, Het teken van Raspoetin, De zachte dood, De roes van het bloed, Amoxonië, De witte cadillac, Het verzwolgen eiland, Het kanaal van de angst, De goot der wanhoop

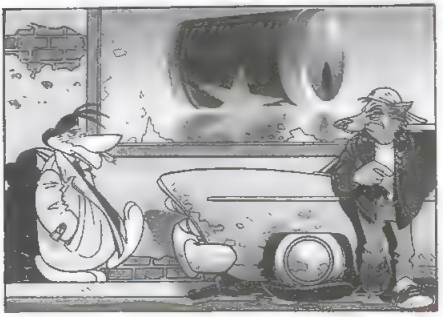

Goot der wanhoop

Agenda

Stripfanaten en dagjesmensen kunnen nog **tot en met 17 augustus** terecht in Koksijde voor het jaarlijkse **stripfestival** dat daar tot die datum dagelijks gehouden wordt. Er zijn tien tentoonstellingen te zien van onder andere Merho's *Kiekeboe,* Walthery's *Natasja* en Kuijpers *Franka.* Iedere dag worden er tekenfilms vertoond. Op zondag de 17de wordt het evenement vanaf 10 uur 's ochtends afgesloten met een stripmarkt en een veiling. Binnenkomen kost je 100 frank.

Waren ze eerder dit jaar in de ban van Dracula, **tot 28 september** staat het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal in het teken van **Tarzan.** Het BCB exposeert de Tarzan-mythe in al haar verscheidenheid: strips, literatuur, film, illustraties, merchandising.
BCB, Zandstraat 20, 1000 Brussel, 02-2191980.

Voor jonge Vlaamse helden kun je **van 9 tot 31 augustus** terecht bij de Antwerpse Galerie Mekanik. Niet alleen exposeert Mekanik enkele originelen van **Nix** (zie *Acacialaan* elders in dit nummer), **Stief Desmet, Foob, Bart Schoofs** en **Steve Michiels**, ook verzorgen de drie eerstgenoemden op de openingsdag om 14.00 een performance aldaar. Mogelijk biedt Mekanik in de maand augustus ook werk van Steve Dillon, Garth Ennis en Glenn Fabry, maar het is aan te raden dat even na te vragen voordat je naar het Antwerpse afreist. Galerie Mekanik, St. Jacobsmarkt 73, Antwerpen, 03 2342347, http://www.net.be/mekanik.

inktvis Pauldutlie

Aan het eind van de zomer wordt er in Vlaanderen nog een aantal stripbeurzen gehouden. Zo is daar **zondag 14 september** het **Mechels Stripspektakel** in (je raadt het al) Mechelen. Van 10 tot 18 uur kun je daar in het cultureel centrum A. Spinoy aan de Minderbroedersgang 5 terecht voor tweehonderd meter stands, een tentoonstelling van *Kuifje*-curiosa en de nodige signerende tekenaars.
Een week later verplaatst verzamelwoedend Nederland en Vlaanderen zich naar Kruibeke voor de derde **Mercatorstripbeurs**. Op **21 september** zitten daar onder andere te signeren: Karel Biddeloo *(De rode ridder),* Mazel *(De paparazzi),* Kiko *(Foufi),* Sylvain Polfliet *(Brian Howell)* en Steven de Rie *(De stille getuige).* De entree bedraagt BF 50, maar wog-peters en kinderen onder de 12 jaar mogen gratis naar binnen (jet-plieters krijgen een gratis abonnement op *ZozoLala).* De beurs wordt gehouden aan de Gorrebeeckstraat nummer 14a.

Galerie Slaphanger heeft elke maand een andere expositie. Het tentoongestelde werk heeft iets met strips te maken of leunt fors tegen de stijl van het beeldverhaal aan, zoals Graffiti Art. De hele maand **augustus** is het werk van **Tom Oomes** te bekijken. De maand **september** huisvest de galerie de creatieve uitspattingen van **Mark van Elburg**. Galerie Slaphanger, Rözener Manzstraat 67, Rotterdam. Tel/fax: 010-4769153. Openingstijden: dinsdag t/m vrijdag van 13.00u- 17.30u en zaterdag van 13.30 -16.30u.

Hadden ze een tijdje geleden bij het Rijkspenningenkabinet reeds de educatieve waarde van Alex ontdekt, **van 26 september tot en met 3 augustus 1998** wordt een reisje naar Leiden voor striplieffebbers pas echt interessant. Dan biedt het Rijksmuseum voor Volkenkunde namelijk de expositie **Naar Tibet met Kuifje**. Met schetsen van Hergé en veel achtergrondinformatie over het album dat Hergé zelf als een van zijn meest geslaagde beschouwde. Rijksmuseum voor Volkenkunde, Steenstraat 1, Leiden, 071-5128437.

Beste ZozoLala'ers,
Bij deze een reactie op de recensie van *Old Cake Comix* in jullie vorige nummer. Omdat er weinig vrouwen strips lezen concludeert de schrijver dat vrouwen "blijkbaar" minder beeldgericht zijn dan mannen. Beelden zijn te expliciet en dat is ook de reden waarom vrouwen niet van porno maar weer wel van zweverige beeldromannetjes houden, gaat het verder.
Een soortgelijke bewering deed Guido van Driel naar aanleiding van *Old Cake*. In de daarop volgende discussie kwamen we tot de conclusie dat vrouwen welzeker beeldgericht zijn, maar verder denken dan het beeld alleen. Bij porno blijven mannen steken in bij het plaatje van een blote vrouw, terwijl vrouwen bij het zien van een blote man niet altijd opgewonden raken omdat ze zien dat die man een vervelende kop heeft of zo'n stom strikje om zijn nek (ik noem maar wat)."Vrouwen houden er juist van hun fantasie los te laten." Mannen niet dan? Juist bij het tekenen over seks zien we dat mannen een droomwereld scheppen, waarin perfekte seks met ideaal geschapen dames standaard is. Vrouwen laten een veel realistischer beeld van "de daad" zien. Barbara Stok is dronken en wil liever slapen Carolyn Ridsdale's hoofdpersoon doet het met haar oude behaarde yogaleraar en de vrouw uit Lee Kennedy's strip is moddervet.Mannen gebruiken het stripmedium in het algemeen dan ook om bij weg te dromen, terwijl vrouwen het gebruiken om zich te uiten. In het algemeen dus, want er zijn ook veel vrouwen die wel willen wegdromen en bijvoorbeeld sprookjesachtige strips maken.Mannen en vrouwen dromen allebei, maar wel op hun eigen manier, en mannendromen spreken vrouwen minder aan, en omgekeerd.
Overigens wil ik de lezer erop wijzen dat *Old Cake Comix* geen doorsnede of overzicht van vrouwelijke striptekenaars is. Het is een door mij gemaakte selectie, geïnspireerd door Amerikaanse underground-stripbundelingen. Het is daarom onjuist aan de hand van het boek te concluderen dat het vrouwen minder om de handeling draait in hun verhalen, of dat weinig vrouwen realistisch tekenen, zoals de recensent aanneemt.Tot slot beweert de recensent aan de hand van de pagina van Maria Björklund, dat een strip niet enkel en alleen een gevoel kan uitdrukken, omdat het een verhalend medium is. Een roman of muziekstuk is daar beter geschikt voor. Sinds wanneer is een roman dan geen verhalend medium? En waarom zou je door aaneensluitende beelden niet enkel een gevoel kunnen overbrengen? In de recensie van *Je mag alles met me doen*, geschreven door dezelfde recensent, wordt er bewonderend geschreven dat het verhaal geen actie of humor heeft, maar alleen sfeer Waarom kan een strip dan wel alleen sfeer, maar niet alleen gevoel uitdrukken?Er zijn weinig vrouwen in het stripwereldje, dat is waar. Maar naar mijn mening ligt dat eerder aan de geschiedenis (weinig vrouwen zijn met strips opgegroeid) en het stripaanbod (voor mannen, door mannen) dan aan genetisch bepaalde factoren
Vriendelijke groetjes,

Maaike Hartjes

Zonder verhaal is een strip geen strip. Het verhaal wordt verteld door de tekst of door een aaneengesloten reeks plaatjes waarin een vertelling wordt uitgebeeld. Dat verhaal, dat verteld of ondersteund wordt door een aantal plaatjes, is de essentie van een strip. Dat bedoelde ik met "strip als verhalend medium": het verhaal is de boodschap, daarin zit het gevoel of de boodschap verpakt. En zonder verhaal wordt gevoel of sfeer in een strip niet gedragen. Je kunt wel proberen om alleen een gevoel uit te drukken zonder een verhaal te vertellen (zoals Maria Björklund dat deed en Yuri Landman niet), maar het komt niet over. In andere media, zoals muziek (ik geef toe, een roman was een verkeerd voorbeeld), kan dat wel. Strip is een beperkt medium; zonder verhaal dondert het als een kaartenhuis in elkaar.

Hans van Soest

PrikBord

Eigenlijk spraken ze **Hermann** over het prangende onderwerp van het verzamelen van strips. Het leverde de mensen van *Brabant Strip Magazine* twee verrassende primeurs op. Niet alleen blijkt de schepper van *De torens van Schemerwoude* nogmaals te werken aan een historisch verhaal over de Middeleeuwen, dat in september moet verschijnen. Ook wist de Brusselaar te melden dat zijn stadgenoot **Jean van Hamme** zijn *Caatinga* één van de vijf beste verhalen van de laatste jaren had gevonden. Reden voor de scenarist om Hermann voor Dupuis' Vrije Vlucht-reeks een verhaal aan te bieden over een huwelijksfeest dat totaal uit de hand loopt. Hermann moet het tekenwerk uiterlijk eind 1998 af hebben. TD

Inbeslagneming van strips als *Het killercondoom*, *Hard boiled* en *Ranx*. Een winkelier met een poster van *Maus* in de zaak beschuldigd van nazi-propaganda. De laatste twee jaar wordt de Duitse stripwereld geplaagd door overijverige fatsoensrakkers. De achtergronden van het nog steeds aanhoudende Duitse fatsoensfront, met in de hoofdrol de keuringsinstantie *Bundesprüfstelle für jugendgefährdende Schriften*, zijn terug te vinden in het recent verschenen **Comic: zensiert** (Edition Kunst der Comics; ISBN 3-89593-488-7; DM 29.80). Met behulp van veel beeldmateriaal schetsen **Achim Schnurrer, Josef Spiegel, Roland Seim** en **Dieter Hiebing** in *Comic: zensiert* de belangrijkste censuurpraktijken van de laatste decennia. Tevens bieden de auteurs informatie over redact.onele censuur vooraf en de beïnvloeding van uitgevers. Pikant detail: uitgever Kunst der Comics is zelf het meest prominente slachtoffer van de recente heksenjacht in Duitsland De onrustbarende actuele ontwikkelingen zullen worden opgenomen in het vervolg *Comic: zensiert* 2, dat binnenkort verschijnt. KSS

Eigenlijk mogen we er niets over zeggen, want de contracten zijn nog niet rond. Maar ja, het stond in *Quote* en het *Rotterdams Dagblad*, dus we noemen het alleen even. Han Peekel werkt met projectontwikkelaar Bas Romeyn al een jaar lang aan een spannend en groots project. **Cartoondam** moet een soort van stripretpark te Rotterdam worden. Het overdekte park bevat behalve stripattracties een heuse tekenfilmstudio waar misschien wel *De Generaal* van Peter de Smet omgezet wordt naar celluloid. Het is allemaal nog erg geheim (lees: onzeker) dus we wachten af. KvW

Net als in Nederland houdt in Duitsland het aantal goede introducties op het gebied van de stripgeschiedenis niet over. **Comics. Vom Massenblatt ins multimediale Abenteuer** vult dit gat. Stripjournalist

aktvis Printdukte

Andreas Knigge geeft in *Comics* 360 pagina's lang een internationaal opgezette en zeer leesbare samenvatting van de belangrijkste momenten uit de stripgeschiedenis. Minpuntje is dat Knigge de nieuwste ontwikkelingen in Amerika verwaarloost. Daar staat tegenover dat hij als geen ander op de hoogte is van het vroege Amerikaanse werk en de Francobelgische strip van de jaren veertig tot tachtig. *Comics* is een rijk geïllustreerd boek, dat dankzij een heldere, trefzekere opzet weet te overtuigen. KSS

De geschiedenis van de naoorlogse Europese strip is onlosmakelijk verbonden met die van de jeugdtijdschriften. Wie het allemaal eens op haar gemak wil nalezen, kan naast de recente uitgaven over de bladen *Pilote* en *Kuifje* sinds dit voorjaar ook **Le duel Tintin-Spirou** raadplegen (Éd. Luc Pire/BCB; BF 795). In dit boek reconstrueert **Hugues Dayez** de rivaliteit tussen de twee grote Belgische stripuitgevers Dupuis en Le Lombard en de strijd tussen hun legendarisch geworden tijdschriften *Robbedoes* en *Kuifje*. TD

Prijzennieuws. De tweejaarlijkse **Bronzen Adhemar**, dan weer een oeuvre- dan weer een aanmoedigingsprijs, gaat dit jaar naar **Ferry**. De tekenaar van onder andere *Ian Kaledine* (op scenario van Jean-Luc Vernal) en *De kronieken van Panchrysia* zal de prijs tijdens de Stripgidsdagen in Turnhout op 13 en 14 december van dit jaar in ontvangst nemen. De 53-jarige Ferry krijgt de Bronzen Adhemar voor het feit dat hij zich in zijn carrière heeft ontwikkeld van louter tekenaar tot volwaardig auteur, zo luidt het juryrapport. De auteur geeft sinds tien jaar les in striptekenen aan het Sint-Lucas Instituut te Gent. Tot nu toe werd

DE BEST VERKOCHTE STRIPS VAN DE MAANDEN MEI EN JUNI

SERIES

1 **Largo Winch 8: Het uur van de tijger**
2 **Rik Ringers 58: Zijn eerste speurwerk**
3 **Lanfeust van Troy 3: Kasteel goud azuur**
4 **De onnoembaren 9**
- **Vasco 15: Het spook van Brugge**
6 **Rode ridder 162: Nemesis**
7 **Biggles 9**
8 **Suske en Wiske 252: Volle maan**
9 **Aldebaran 4**
10 **Dallas Barr 10: Als er geen hemel is...**

"Help! Iedere keer dat ik met mijn ogen knipper, liggen er weer nieuwe Talent-titels op de toonbank!"

"De geest van Warren blijkt een verrassende thriller zonder al te veel clichés."

"Killers 1: Wauw, wat een strip! Goed scenario en veel verwijzingen naar andere strips."

OVERIG *)

Verhaal zonder helden 2: Twintig jaar later (Dany & Van Hamme) 1
Ster van de woestijn 1 2
Onderweg (Baru) -
Blindemannetje 2 (Cabanes) 4
Joans Fink 2 (Giardino) 5
Doodzonde 2 (Béhé & Toff) 6
Ster van de woestijn 2 7
Gulliveriana (Manara) 8
Jo (Derib) 9
Caatinga (Hermann) 10

De Z-Lijst komt tot stand, dankzij de volgende winkels: Het B-Gevaar, Balloon Express, Het Besloten Land, De Boekenhalte, Eppo, Franka, Gilles de Geus, Gobelijn, Het Land van Langvergeten, Leidse Stripshop, Mieke's Stiptiek, Noord, Paard van Troje, Plok. Strips en eh... dingen!, De Poort, De Rat, Snoek, De Striep, 't Strippie. Ook het cursief gedrukte commentaar is van de deelnemende winkeliers.

*) De lijst "Overig" omvat one-shots, tweeluiken en trilogieën.

het bronzen beeldje van de figuur uit de Nero-strips uitgereikt aan Hec Leemans, Kamagurka, Karel Biddeloo, Jean-Pol, Merho, Berck, Erika Raven, Johan de Moor, Jan Bosschaert, Eric Joris en Dirk Stallaert. Marc Sleen kreeg vier jaar geleden als enige een Gouden Adhemar. Aan de prijs is geen geldbedrag verbonden. HvS

Het zomernummer van **Zone 5300** heeft deze keer speciaal voor alle thuisblijvers een internationaal tintje. Strips van over de grens worden onder meer verzorgd door de Fin Marti Hagelberg met zijn absurdistische verhaal *De kolonisatie* van Mars, de Zweed Olle Berg en de Deen Ole Christensen. Voor de liefhebbers die in de zomermaanden liever naar het zuiden trekken, is er in deze *Zone* werk van de Belg Jean Bourguignon met de strip *Ossetong*. En uit Frankrijk komt *Zwijgende geschiedenis* van Stéphane Blanquet. Een warme troost voor een ieder die de natte Hollandse zomer moet trotseren. HvS

Baru is niet de enige Fransman wiens werk pas na járen onze kant uit komt. In november treedt **Tronchet** bij uitgeverij Dupuis in Baru's voetsporen. Zijn strip *Hoeraland* zal in de Vrije Vlucht-reeks verschijnen. Hoeraland is een absurd verhaal over een gekke gemeenschap van kerstmannen, waar het bij wet verplicht is altijd te lachen. Klinkt als een gepaste kennismaking met Tronchets weinig subtiele gevoel voor humor. In oktober wordt *Hoeraland* in de Vrije Vlucht-reeks voorafgegaan door *Het uitstel*, een strip over de Tweede Wereldoorlog van de hand van **Gibrat** *(Hoog water)*. TD

In tegenstelling tot *Het ibismeisje*, *Vergeten in Annam* en *Het andere spoor*, zal de nieuwste strip van **Lax** buiten Dupuis' Vrije Vlucht- reeks verschijnen. *Het verdriet van Ulster*, zo heet het boek, staat bij uitgeverij Casterman Benelux voor oktober op de planning. Inmiddels is bekend dat de Fransman zijn aandacht heeft verlegd van de Noord-Ierse kwestie naar het Kabilië van 1957. Op scenario van Giroud werkt hij momenteel aan de one- shot *Azrayen*. Volgend jaar te verschijnen, gewoon weer bij Dupuis. TD

Over Casterman gesproken, Lax is niet de enige nieuwkomer in het fonds. De uitgever vertaalt dit najaar tevens het eerste deel van een vierdelige serie van de jonge Chileen **Juan Bascamares.** Bascamares baseerde zijn reeks op de vier elementen en schildert het verhaal in een semi-realistische stijl die het midden houdt tussen Moebius en Manara. Ergens in het eerste deel *De verborgen zee* strandt een onderzeeër in de woestijn. Een onderzeeër in een woestijn - kwam Jodorowsky ook niet uit Zuid-Amerika? TD

Dat *The Cadillac Club* al geruime tijd uitverkocht is en inmiddels voor forse prijzen wordt verhandeld, maakt dit in zeefdrukken uitgevoerde verhaal van *Franka* voor veel verzamelaars onbereikbaar. Toen tijdens de stripbeurs van Den Bosch een illegale offset-editie werd aangeboden,

Henk Kuijpers Cadillac Club

besloten **Henk Kuijpers** en **Arthur Griffioen** (ja, ze werken weer samen) daar iets tegenover te stellen. Zij brengen een tweede editie van *The Cadillac Club*, ditmaal in vierkleurendruk, voor de prijs van *f* 75,00. Net als de illegale editie, die overigens *f* 295,00 moest opbrengen, is de herdruk uitgevoerd in boekvorm, met een linnen kaft in Cadillac roze. In sommige (Amsterdamse) winkels is overigens nóg een illegale Kuijpers-uitgave te koop aangeboden. Deze betrof een tweetal gefotocopieerde boekjes met slappe kaft, met daarin de meeste strips die Kuijpers voor het ziekenfondsblad *Welzijn* heeft gemaakt en het Moerplaat-verhaal van *Franka*, voorzien van de paginakopjes uit *Eppo*. Met prentje deed dit stapeltje jatwerk vijfentachtig piekkies. PvG

Wij lezen ook weleens iets anders dan strips. Bijvoorbeeld *de Volkskrant*. In de uitgave van 10 mei jl. (toegegeven, we lezen 'm niet snel) lazen we daar niets vermoedend in de rubriek *De inwendige mens* door Patrick Faas over een opmerkelijk stripfeit: "Lezers van stripboeken kennen misschien **de smurfen**. Deze blauwe dwergjes aten de hele dag salsaparilla, een plant die in de Nederlandse flora niet voorkomt en bij de lezertjes dus lang onbekend bleef. Nu blijkt waar de schrijver de naam vandaan had. De plant komt uit het regenwoud van Zuid-Amerika. In 1946 slaagden de Amerikanen erin om uit de schors van de salsaparilla het mannelijk hormoon testosteron te isoleren. Dat waren dus geile knaapjes, die smurfen." En dat met maar één smurfinnetje. PvG

De fans van **Andreas** kunnen hun boekenkast alvast uitbreiden. De man uit Bretagne komt naast zijn zojuist gestarte serie *Capricornus* nu met *Arq*, een nieuwe reeks van vijf albums. *Arq* begint als een *Coutoo*-achtige detective en krijgt gaandeweg steeds meer science fiction-trekjes. Dit najaar te verschijnen bij Sherpa. De zelfde uitgever heeft ook vergevorderde plannen voor een ruim honderd pagina's dikke monografie over de Frans-Duitse workaholic. De monografie zal bestaan uit een over twee volle dagen gevoerd vraaggesprek met Andreas, aangevuld met nog niet eerder in album verschenen illustraties. TD

De verschijningsfrequentie van de strips van **Lorenzo Mattotti** is bijna net zo grillig als het werk van de Italiaan zelf. Kon het Nederlandstalig publiek vorig jaar genieten van het historische verhaal *Caboto* uit 1993, komende november is de beurt aan de stripbundel *Labyrinthes* uit 1990. Alsof de

vertaling op zich al niet heuglijk genoeg is, zal Mattotti de bundel met twee nieuwe verhalen uitbreiden. Vóór de Haarlemse Stripdagen volgend jaar juni staat nog een stripbundel van Mattotti gepland. Hierin zal het in *(A Suivre)* voorgepubliceerde *Lettre d'une époque éloignée* worden voorzien van twee nieuwe korte verhalen. Meer korte strips van Mattotti zullen te vinden zijn in de twee stripbundels, waarmee Sherpa haar zwart-wit auteurs bij een groter publiek wil introduceren. In die boeken zal onder het motto *Sherpa presenteert* naast korte verhalen van Mattotti ook onbekend werk van Breccia, Baudoin, Krigstein en Muñoz & Sampayo te vinden zijn. Met het oog op het nieuwe millennium is het tot slot alvast handig te weten dat Mattotti zijn korte strip *Stigmata* momenteel omwerkt tot een veel langere versie, en daarnaast stug voorttekent aan zijn nieuwe kleurenstrip *Una romanza.* TD

Wie geld over heeft, kan eens kijken naar **The Trigan Cover Collection** van Big Balloon, een serie van zes mini portfolio's, waarin alle nieuwe omslagen worden opgenomen die Lawrence voor de herdrukken van de *Trigié*-albums heeft getekend. Elke portfolio is gesigneerd en bevat drie cover-afbeeldingen in vierkleurendruk. Intekenaars ontvangen een opbergcassette en een negentiende zeefdruk gratis. De sets kosten *f* 150,00 (intekenaars: *f* 125,00) per stuk en dat is niet weinig voor wat gerecycled drukwerk. PvG

Heel wat goedkoper en origineler zijn de sets van de Bredase uitgeverij **De Pionier**. Na vorig jaar drie eerste sets te hebben uitgebracht (Broeders, Bruyninx en Verhaeghe) komt men dit jaar opnieuw met een trio tweekleuren lithos. Vanaf de stripbeurs van Valkenswaard zullen te koop zijn sets van Erwin Sels, ofwel Ersel (de huidige tekenaar van *De pionniers van de nieuwe wereld),* Ferry *(Kronieken van Panchrysia)* en Civiello *(Het gekke graankorreltje).* Elke set is gesigneerd en bestaat uit twee speciaal getekende en samenhangende prenten. De prijs bedraagt *f* 85,00 per set. De Pionier is bereikbaar onder telefoonnummer 076-5934373 .PvG

Het lijkt erop dat **André Juillard** met

ET MAINTENANT MON CHER ARR-ERE GRAND PERE, MAINTENANT QUE JE SUIS ARRIVÉE DANS CETTE « LE QUE TU AS TANT AIMÉE, "E NE SAIS PAS COM- IEN" " EN PARLER
Mattotti: Lettre d' une époque éloignée

tevredenheid terugkijkt op zijn soloproject *Het dagboek.* Niet alleen mocht de Fransman er - in navolging van Angoulême 1996 - tijdens het jongste Internationale Comic-Festival Hamburg de *Deutsche Comic-Preis* voor *Bester Erwachsenen-Comic* voor in ontvangst nemen. Ook speelt hij met het plan enkele personages uit *Het dagboek* terug te laten komen in zijn nieuwe strip voor Casterman. "Zo kunnen ze het estaffettestokje aan de nieuwe personages doorgeven," aldus Juillard in het Belgische stripinformatieblad *Auracan.* Naast het nieuwe solowerk voor Casterman werkt Juillard samen met **Didier Convard.** Voor uitgeverij Dargaud voorziet het duo het leven van klassieke stripfiguren van een *Dernier chapitre,* zoals de titel van hun nieuwe reeks luidt. In het eerste deel waren Blake en Mortimer het lijdend voorwerp. "We denken ook aan Roodbaard en Johan en Pirrewiet," blikt Juillard vooruit. Omdat Dargaud de reeks met meerdere delen tegelijk wil introduceren, blijven de eerste *Dernier chapitres* nog even op de plank liggen. TD

Vorig jaar verscheen deel drie van **Comics Anno. Jahrbuch der Forschung zu populär-visuellen Medien** (ISBN 3-89019-330-7; DM 88,00). De onderwerpen zijn even divers als de auteurs. Tom ter Bogt bespreekt de toestand in de Nederlandse stripwereld, als u begrijpt wat ik bedoel. Michael Repp bespreekt de rol van Turken in de strip, optredens doorspekt met overduidelijke vooroordelen. Een bundel met uiteenlopende bijdragen over vanalles en nog wat, als het maar met strips te maken heeft. Voor alle geïnteresseerden en studenten die op de een of andere wijze met literatuur, communicatie en de boekenmarkt te maken krijgen. KvW

De liefhebbers van **Modesty "Miranda" Blaise** hoeven binnenkort niet meer hun toevlucht te nemen tot de tweedehandsbakken. Uitgeverij Panda gaat de negentig detective-thrillers van Romero en O'Donnell bundelen in tweeëntwintig kloeke banden. Te beginnen met de komende Bredase Stripdagen zullen jaarlijks vier delen verschijnen. TD

Het stripwereldje werd deze zomer geplaagd door de nodige spraakverwarring. Oorzaak: het verschijnen van eerste deel van de

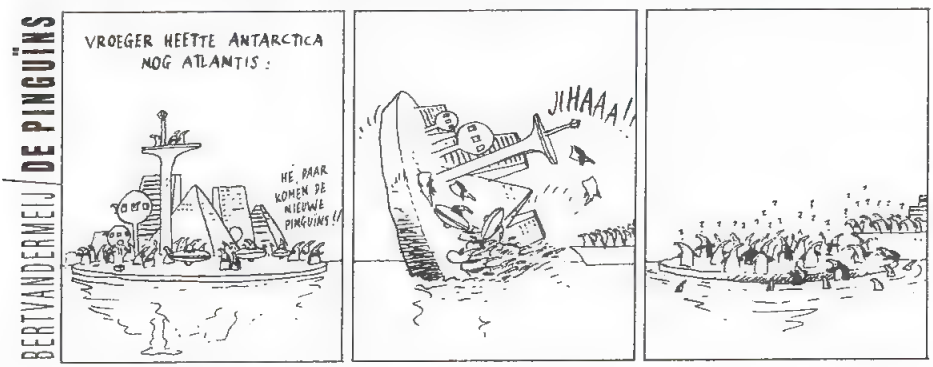

Officiële Belgische stripcatalogus (BF 690/*f* 39,95). Welke catalogus zou "officiëler" zijn, de nieuwe Belgische of de oude vertrouwde *Officiële cumulatieve stripografie der nederlandstalige en friestalige stripboeken en striptijdschriften* van Hans Matla? Initiatiefnemer van de Officiële Belgische is de Gentse winkelier Danny Dewilde. Dewilde vond Matla's drie kilo zware turf te onhandig bij stripbeurzen. Het leek hem handzamer het boekwerk over meerdere delen uit te smeren. Naast het inmiddels verschenen deel over Vlaamse strips, staan er nog twee *Officiële Belgische* catalogi op stapel: eentje over Dupuis en eentje over Casterman en Le Lombard. Behalve de omvang van de boeken veranderde Dewilde ook de indeling (niet op serie maar op auteur) en Matla's van oudsher druk bediscussieerde prijzensysteem. In de *Officiële Belgische* staat niet alleen de nieuwprijs van een titel vermeld, maar ook de geldwaarde van boeken in minder goede staat. "Ik heb niets dan lof voor de samenstellers van de Belgische catalogus," reageert Hans Matla op het verschijnen van het eerste deel. "Ik weet hoeveel werk het is. Jammer alleen dat het nu dubbelop gebeurt. Uiteindelijk voegt de Belgische catalogus niet veel toe aan de mijne. Ik vrees dan ook dat het initiatief geen lang leven beschoren is." Matla zegt in het verschijnen van het Belgische overzicht geen reden te zien de opzet van zijn *Stripkatalogus* te wijzigen. Wel zal de dit najaar te verschijnen negende editie van het zwaarlijvige boekwerk voor het eerst voorzien zijn van een *Stripkatapocket,* ofwel een handzame samenvatting van het grote boek. Maar het plan voor dit los bijgeleverde aanstreepboekje, zo verzekert Matla, stamt al van twee jaar geleden. TD

De Harvey Awards hebben een nieuw jasje gekregen, maar qua prijswinnaars is er weinig verschil met vorig jaar. Chris Ware *(Acme Novelty Library)* won drie Harveys: voor beste presentatie, kleurgebruik en het beste individuele nummer. Dan Clowes *(Eightball)* mocht er twee in ontvangst nemen: de Harvey voor beste schrijver en eentje voor *Eightball* als beste serie. De prijs voor de beste journalistieke presentatie ging naar de *Comics Journal.* Andere Harveys gingen o.a. naar Alex Ross *(Kingdom Come;* beste tekenaar), Jeff Smith *(Bone;* beste cartoonist) en Sergio Aragones (ook bekend van *MAD;* speciale humorprijs voor zijn strip Groo). PB

Bart Vliegen: Vuile was

Grote winnaar bij de **UK Comic Awards,** de Britse tegenhanger van de Harveys, was dit jaar de Vertigo-serie *Preacher* van Garth Ennis en Steve Dillon, die zes van de twaalf prijzen in de wacht sleepte. In de categorie graphic novels moest Preacher voorts alleen *The End of the Century Club* van Ed Hillyer voor laten gaan.
Beste schrijver/tekenaar werd Mike *"Hellboy"* Mignola; tot beste nieuwe publicatie werd *Kingdom Come* van Mark Waid en Alex Ross (DC) uitgeroepen. PB

Jeugdidolen zijn iets heerlijks. **Freunde fürs Leben. Von Asterix bis Zorro** (ISBN 3-88474-384-8, *f* 40,00) staat er vol mee. Batman, Pippi Langkous en Guust Flater zijn enkele creaties die tot jeugdsentiment gerekend mogen worden. Van de drieënvijftig besproken helden zijn er dertig afkomstig uit de stripwereld. Dit amusante overzicht, in leesbaar Duits, is voorzien van veel illustraties en foto's. KvW

Galerie Slaphanger heeft sinds enige tijd een eigen magazine. **Climax** geeft een overzicht van het werk van Nederlandse en internationale small-press tekenaars. *Climax 1,* maart 1997, bevat een kort interview met Peter Pontiac. Dat er nog wel iets te sleutelen valt aan de lay-out en tekst, mag de geïnteresseerde leek er echter niet van weerhouden meer informatie te verkrijgen over de Galerie en Climax. Meer info: Pieter Zandvliet, R. Manzstraat 67, 3026 TV Rotterdam. Tel/fax : 010 - 4769153. KvW

Een nieuwe mini-comic bereikte onze redactieburelen. Nu is **Vuile was** wel heel erg mini (acht paginaatjes), maar tekenaar **Bart Vliegen** bezorgt je er toch een aangename tweeënhalve minuut leesplezier mee. En dat voor slechts anderhalve gulden of BF 30. Dat is nog geen gulden per minuut. Er zijn duurdere liefhebberijen. Wie de plezante stripjes van Vliegen wil lezen, moet schrijven naar St. Pietersnieuwstraat 86/4, 9000 Gent. HvS

Het vertellen in beelden is zo oud als de mens. Een stelling waar menige discussie aan gewijd kan worden. **Thomas Kuchenbuch** geeft nieuwe voeding aan dit debat in zijn boek **Bild und Erzählung: Geschichten in Bildern. Vom frühen Comic Strip zum Fernsehfeature** (ISBN 3-88811-555-8, *f* 90,00). Kuchenbuch besteedt een groot gedeelte van zijn boek aan film en de fotografie. In Hoofdstuk II biedt hij echter goed gedocumenteerde bijdragen over Töpffer en Wilhelm Busch.

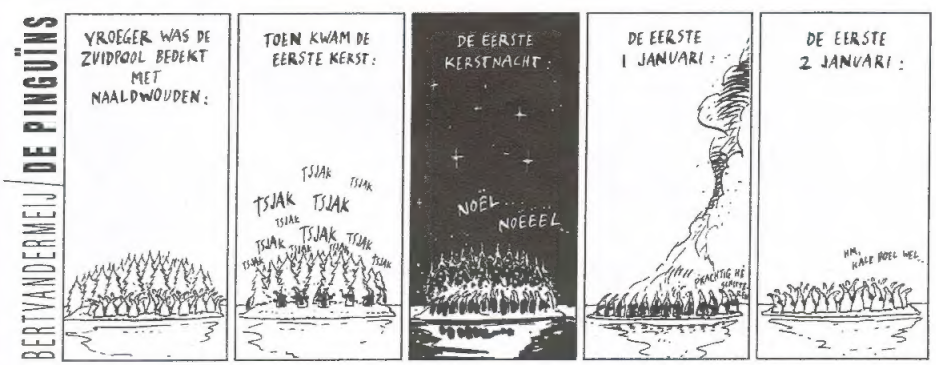

Aan de discussie film contra strip levert dit boek een aardige bijdrage. Voor communicatiestudenten en geïnteresseerden. KvW

Tijdens de stripbeurs van Kortrijk vierde uitgeverij **Talent** de uitgave van haar honderdste stripalbum. In korte tijd is Talent uitgegroeid tot de grootste stripuitgever in het Nederlandse taalgebied, voor wat betreft het aantal uitgebrachte nieuwe titels. Het honderste album betrof *Elsa* door Faure (bekend van *De zoon van de arend)* en Makyo. Voor receptiegangers was er een gelegenheidsboekje beschikbaar, met daarin de schetspagina's voor het vierde - en laatste - deel van *De kroniek van de Guldensporenslag.* PvG

Een publiciteitsstunt is vier medewerkers van uitgeverij **Dupuis** lelijk opgebroken. Teneinde het nieuwe album van *Largo Winch,* waarin Largo's vriend Simon Avronnaz door het Birmaanse gezag ter dood wordt veroordeeld, meer bekendheid te geven, zonden de Dupuis-medewerkers enkele anonieme faxberichten naar Belgische kranten. Daarin werd aangekondigd, dat "Simon" zou sterven. En laat het zoontje van de eindredactrice van *De Standaard* nu net Simon heten. De vrouw voelde zich bedreigd en deed aangifte. De rijkswacht, die na de vele vermiste kinderen wel iets heeft goed te maken, dook op de zaak en bewaakte het huis van de hoofdredactrice. Uiteindelijk ontdekte Belgacom, het Belgische telecombedrijf, dat de faxen vanuit het kantoor van Dupuis waren verzonden. Dat leidde tot de arrestatie van de commercieel-directeur en de marketing-manager van Dupuis, evenals van twee persvoorlichters. Het viertal werd na een nacht cel vrijgelaten, maar zal zich waarschijnlijk niettemin voor de rechter moeten verantwoorden. De hoofdredactrice heeft haar aangifte namelijk gehandhaafd en de vier Dupuis-medewerkers hangt derhalve een gevangenisstraf en een forse boete boven het hoofd wegens bedreiging. PvG

Het onlangs verschenen nieuwe deel uit de serie **Vasco** speelt zich in Brugge af en voert een bekende plaatsgenoot ten tonele. Het gaat om stripauteur Ferry, die als meester Van Vosselen een bijrol in het verhaal vervult. PvG

Tussen de jaarlijkse jeugdpostzegels door, hebben de Belgische posterijen opnieuw een striptekenaar benaderd voor het ontwerp van een postzegel. Het onderwerp van de zegel is de Oostkantons (voor de Hollanders onder ons: zeg maar de Ardennen) en dus mag het geen verwondering wekken dat het een ontwerp is van de hand van **Comes.** Voor slechts BF 17 is dit een van de goedkoopste stripprentjes op de markt. PvG

Nooit besteden wij aandacht aan de zwemmende zwetser, de dollende dolfijnen of wispelturige Wiske. Met **Suske en Wiske en het Enige Eurolied** (ISBN 90-6911-162-4) zullen we onze anti-commerciële houding voor één maal laten varen. Reba productions heeft in samenwerking met

Van Loo bezat een landgoed in de polders, dat Lieva na zn vertrek zeer winstgevend heeft gemaakt.
Ze bezit het talent van een Lombardijnse bankier!
Ferry als bekende Bruggenaar

Standaard en de erven-Vandersteen een muzikaal stripalbum uitgebracht. Met liedjes als *Tulpen en klompen* en *Hee Engeland* is de toon gezet voor dit typisch e conservatieve Europese album. Met strips heeft het absoluut niets te maken. KvW

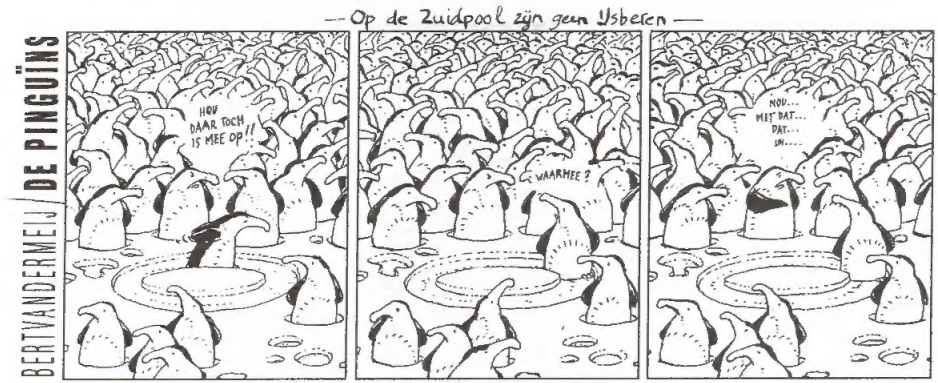

Bij het openslaan van (**A Suivre**) wordt de laatste tijd steeds duidelijker dat we hier meer en meer gaan missen van hetgeen in het Franse taalgebied wordt gepubliceerd. *(A Suivre)* staat vol mooie dingen, maar de auteurs zijn ons steeds vaker onbekend. Neem *HKO* door Séra, een misdaadverhaal in potlood, dat zich afspeelt in Hong Kong. Of het exotische *Le lion ailé* door Wurm en Desberg, de rake humor van Chauzy, of het aan De Crécy (juist, wie?) verwante werk van Pontarolo. Wel bekend en ongetwijfeld over enige tijd in vertaling verkrijgbaar is het nieuwe verhaal van *Jim Cutlass* door Rossi en Giraud, dat in drie afleveringen wordt voorgepubliceerd. Andere bekenden zijn Boucq met een kort verhaal, starring Fé Vandermugge, en Gabrion met een kort verhaal over zijn alter-ego striptekenaar Phil Koton. *(A Suivre)* publiceert verder een lang verhaal door Marc-Renier op scenario van zijn broer Eric (?) Warnauts, dat zich in de V.S. afspeelt. Helaas zet Marc-Renier de met *IJzermasker* ingezette trend van foeilelijke inkleuringen in dit nieuwe verhaal voort. Opvallend is de fraaie Tweede Wereldoorlog-vertelling *Amours fragiles* door Beuriot en Richelle (bekend van *Mooi als de dood)*, dat in een andere stijl is getekend. Als toetje serveert *(A Suivre)* van Giardino achtereenvolgens een kort verhaal, dat de aanzet lijkt te zijn voor een nieuwe reeks Fatale vakanties en een één pagina-verhaal, in zwart-witte Sam Pezzo-look.
Smullen. PvG

TU... TU POURRAIS PEUT-ÊTRE LUI PARLER ... LUI EXPLIQUER QUE J'AI DIT ÇA COMME ÇA, SANS VRAIMENT ...
TU N'ES PAS CAPABLE D'ARRANGER TES AFFAIRES TOI-MÊME ?
Beuriot & Richelle

STRIPVOORSPELLING

De te verschijnen albums zijn gerangschikt naar door de uitgevers opgegeven verschijningsdata. In werkelijkheid verschijnen ze echter vaak later. Achter elk album staan de prijs (Hfl/BF) en de uitvoering (slappe kaft/harde kaft) vermeld. Het cursieve commentaar is van de ZozoLala-redaktie.

- - - - - Te verschijnen in augustus - - - -

- Big Balloon -

Loony Tunes Strip 8: Speedy Gonzales (Diversen) 8,95/180; sk.
Sjors en Sjimmie 38: Buskruit-boys (Diversen) 8,95/180; sk.

- Dargaud -

Comanche 14: De ruiters van de verdwenen rivier (Rouge/Greg) 10,95; sk.

- Dupuis -

Cedric 11: Zwaanzin (Laudec/Cauvin) 8,95/165; sk.
Charly 1: Duivels speelgoed (Magda/Lapière) 9,75/180; sk.
Charly 2: Het verloren eiland (Magda/Lapière) 9,75/180; sk. *Herdrukken in slappe kaft.*
Jessica Blandy 13: Een brief voor Jessica (Renaud/Dufaux) 9,75/180; sk en 18,00/330; hk.
Kogaratsu 3: Gebroken lente (Michetz/Bosse) 9,75/180; sk.
Kogaratsu 4: De rug van de tijger (Michetz/Bosse) 9,75/180; sk. *Herdrukken in slappe kaft.*
Ondankbare wereld!!: Goedemorgen! (Geerts) 11,50; 210; sk.
Theodoor Cleysters 7: Rozendal (Le Gall) 9,75/180; sk. *Herdruk.*
Theodoor Cleysters 8: Een huis op een eiland (Le Gall) 9,75/180; sk. *Herdruk.*
Theodoor Cleysters 9: Het audiëntieterras (Le Gall) 9,75/180; sk.

- Geïllustreerde Pers -

Donald Duck Pocket 46: De gesimuleerde simulator (Diversen) 7,95/160; sk.

- Glénat -

Roodmasker 8 (Venanzi/Cothias) 9,95; sk.
Wind der goden 12 (Gioux/Cothias) 21,95; hk.

- Land Productions -

De stamgasten 35: Kill (Toon) 8,95; sk.

- Lefrancq -

Porn en Teddy 3: De zwarte talisman (Craenhals) 30,00; hk. *Herdruk.*

- Le Lombard -

Valcourt 2: De zwarte buik van de hansworst (Lenaerts/Renard) 11,25/210; sk.

- Standaard -

Bakelandt 73: De hoedster van het geheim (Leemans)8,95/160; sk.
Kiekeboe 73: Hoe meer kijkers (Merho) 7,95/140; sk.
Nero 139: Operatie Ratjenko (Sleen) 8,95/160; sk.
Rode ridder 163: De holle aarde (Vandersteen) 6,95/130; sk.
Urbanus 64: De gediplomeerde soepkip (Linthout/Urbanus) 6,95/130; sk.

- De Vrijbuiter -

Garfield 50 (Davis) 6,95; sk.

- - - - - Te verschijnen in september- - - -

- Big Balloon -

De wondersloffen van Sjakie 26: In dubio (Western/Bakker) 8,95/180; sk.
Eikeltjes 1: Eén condoompje (De Kort) 14,95/280; sk.
Familie Doorzon 22: Paddo's en patsers (De Jager) 9,95/199; sk en 19,95; hk.
Franka 2: Het meesterwerk (Kuijpers) 59,95/1200; hk. *Luxe.*
Sneek 1: Slang zal die leven (De Jager) 14,95/280; sk.
Trigië 16: De dubbelganger (Lawrence/Butterworth)9,95/199; sk en 29,95/560; hk.

- Concept -

Stedenstrip 4: Ede (Diversen) 12,95; sk.
Stedenstrip 5: Venlo (Diversen) 12,95; sk.

- Casterman -

Margot en Oskar Pluis 6: Balthazar (Zidrou/Falzar/Debrab) 9,50/175; sk.
Yakari 23: Yakari en de gevorkte hoorns (Derib/Job) 9,50/175; sk.

- Dargaud -

De dwaze monnik : De strijd van de eenhoorns (Vink) 19,95; hk.
De nieuwe avonturen van Roodbaard 30: De oorlog van de piraten (Gaty/Olivier) 10,95; sk.
Noord-zuid 2: Los Angeles (Moynot/Dieter) 10,95; sk.
XIII 12: Het vonnis (Vance/Van Hamme) 10,95; sk. *De kleine luxe kost 85,00 en de grote luxe kost 185,00.*

- Dupuis -

Aria 15: Vendéric (Weyland) 9,75/180; sk.
Charly 3: Dreigende bliksem (Magda/Lapière) 9,75/180; sk.
Charly 4: De valstrik (Magda/Lapière) 9,75/180; sk.
Charly 5: Nachtmerries (Magda/Lapière) 9,75/180; sk.
De babysitters 1: Luiers te huur! (Godard/Valda) 9,75/180; sk.
De psy 5 (Bédu/Cauvin) 8,95/165; sk.
Jeremiah 20: Huurlingen (Hermann) 9,75/180; sk en 18,00/330; hk.
Kid Paddle 3: Apocalypse Boy (Midam) 8,95/165; sk.
Lokje 9 (Blesteau/Godard) 8,95/165; sk.

- Geïllustreerde Pers -

Donald Duck Pocket 47: De Duckinnen van het Capitool (Diversen) 7,95/160; sk.
Het beste uit Tina 1 (Diversen) 9,95/180; sk.
Het levensverhaal van Oom Dagobert 5: 1909 -1947 (Diversen) 7,95/160; sk.

- Lefrancq -

Sherlock Holmes 8: De oude Russin (Clair/Duchâteau) 10,95; sk.

- Le Lombard -

Bernard Prince 11: De nevelburcht (Hermann/Greg) 10,95/199; sk.
Rik Ringers 59: De hand van de dood (Tibet/Duchateau) 9,50/170; sk.
Rubine 5: Verdwenen op Halloween (Walthéry/De Lazare/Mythic) 10,95/199; sk.
Zwart bloed 3: De vrije mannen (Vrancken/ Desberg) 10,95/125; sk.

- Standaard -

Morbus Gravis 6: Aphrodisia (Serpieiri) 27,50; hk. *De herdukken van Druuna krijgen bij Standaard vast titels als De snoeiharde snikkel of Het kleffe klitje.*
Suske en Wiske 253: Prachtige Pjotr (Diversen) 6,95/130; sk. *De luxe kost f 70,00/ 1295.*
Suske en Wiske: La Larva Hispana (Vandersteen) 16,95/295; hk. *In het Latijn.*
Suske en Wiske Klassiek 37: De duistere diamant (Vandersteen) 42,50/595; hk.
Suske en Wiske Klassiek 38: De zwarte zwaan (Vandersteen) 42,50/595; hk.

- Talent -

De hemelsluizen 1(Rouge/Rodolphe) 14,50; sk.
De hemelsluizen 2(Rouge/Rodolphe) 14,50; sk.
De hemelsluizen 3(Rouge/Rodolphe) 14,50; sk.
De hemelsluizen 4(Rouge/Rodolphe) 14,50; sk.
De hemelsluizen 5(Rouge/Rodolphe) 14,50; sk.
De hemelsluizen 6(Rouge/Rodolphe) 14,50; sk.
De hemelsluizen 7(Rouge/Rodolphe) 14,50; sk.
De hemelsluizen integraal 1 - 3 (Rouge/Rodolphe) 110,00; hk.
De hemelsluizen integraal 4 - 7 (Rouge/Rodolphe) 110,00; hk.
De khan 1 (Rocca/Houot) 14,50; sk.
Derde testament 1: De leeuw ontwaakt (Dorison/Alice) 14,50; sk.
Hombre 1(Ortiz/Segura) 14,50; sk.
Hombre 2(Ortiz/Segura) 14,50; sk.
Hombre 3(Ortiz/Segura) 14,50; sk.
Hombre 4(Ortiz/Segura) 14,50; sk.
Hombre 5(Ortiz/Segura) 14,50; sk.
Hombre integraal (Ortiz/Segura) 110,00; hk.
Lola - Stefanie - Megali 1 (De Boer) 14,50; sk. *Jaap de Boer goes Rooie oortjes.*
Kamikaze (Dimitri) 14,50; sk. *Verschijnt ook als luxe met piepklein origineeltje voor 145,00.*
Nash 1 (Damour/Pecau) 14,50; sk.
Nevé 5: Duistere lusten (Lepage/Dieter) 14,50; sk.
Ridder Walder 1: Gevangene van god (Rahir) 14,50; sk.
Quetzacoatl 1: Twee maisbloemen (Mitton) 14,50; sk.
Wanted 3 (Rocco/Girod) 14,50; sk.

- niet aangekondigd; toch verschenen -

Bingo 2: Avonturen van een knotsgekke hond (De Boer) Drukwerk; 9,95; sk.
Cadillac Club (Kuijpers) Griffioen; 75,00; hk.
Flub en Flob 7: De vliegende tekkel (Van de Pol) 2,25. *Superieure meligheid van Michiel "Mol" van de Pol.*
De geest van Warren 1: Het 19e slachtoffer (Servain/Brunswich) Talent; 14,50; sk en 27,50; hk. *Prima thriller.*
De kid 1: Het ontwaken (N'Guessan/ Crisse) Talent; 14,50; sk en 27,50; hk.
Hanco en Peter doorzoeken hun archiefkast 1 (Kolk/De Wit) De plaatjesmaker; 14,95; sk.
Jessica Blandy 13: Een brief voor Jessica (Renaud/Dufaux) Khani; 170,00; hk. Luxe.
Kookabura 1: Planeet Dakoï (Crisse) Talent; 14,50; sk en 27,50; hk.
Markus (Van der Graaf) 7,50.
Vasco 15: Het spook van Brugge (Chaillet) De Striep; 35,00; hk.

NUMMERS 92 T/M 88 KOSTEN *f* 4,00 / BF 75 PER STUK ; NUMMERS 85 EN OUDER *f* 2,50 / BF 50

93 WILL EISNER, JULIE DOUCET, NAAM
92 FRANÇOIS BOUCQ, ORIËNTAALSE DAGBOEKEN, MARK HOREMANS
91 EDMOND BAUDOIN, HERGÉ, MARC VAN BROEKHOVEN
90 GLEEVER, STRIPGESCHIEDENIS, MILO MANARA & FELLINI, BARBARA STOK
89 ERIC JORIS, HANCO KOLK, BÉHÉ, BENNO VRANKEN, ROBERTA GREGORY
88 JOE MATT, MARK RETERA, BART SCHOOFS
87 WILLEM VLEESCHOUWER, VICENTE SEGRELLES, TED McKEEVER, MICHIEL DE JONG
86 BILL WATTERSON, SPERMINATOR, KOEN HOTTENTOT, ART SPIEGELMAN, Z-LIJST
85 FORMALINE, FOERSTER, FRÉDÉRIC BÉZIAN, MARK HENDRIKS
83 CHARLES BURNS, MARS, GNOE
82 ANDREAS, RORK, CYRRUS, CHRIS BERG
81 HERMANN, JEROEN DE LEIJER, DE WIROJAS, MARK BEYER

80 VITTORIO GIARDINO, PETER BAGGE, MAAIKE HARTJES, MICHEL PLESSIX
79 FRANK, ULLI BÜRER, GUIDO VAN DRIEL
78 MARTIN LODEWIJK, SIGNED BY WAR, BEREND VONK
77 KRUTLIJN, BENN, FLORIS OUDSHOORN
76 INKTVIS PRUTDUKTIE, AL DAVISON, GUMMBAH, PETER DE WIT
75 STUDIO FUNNY FARM, AKTUELE INFORMATIE OVER DIVERSE STRIPMAKERS, RUDOLF KAHL, STRIP TOP 75, HET GELE TEKEN, DE VROUW VAN DE TOVENAAR
74 MARCEL RUIJTERS, RICHARD CORBEN
73 BERT VAN DER MEIJ, DAVE McKEAN, CEREBUS
72 TARDI, THE SANDMAN, DON LAWRENCE
71 DICK MATENA, DELGADITO, STRIPGESCHIEDENIS JAREN '80 TOT NU
69 VROUWEN EN STRIPS, STRIPGESCHIEDENIS JAREN '30, '40 EN '50

67 FRITZ VAN DEN HEUVEL
66 DAVID LYTTLETON, MOEBIUS, DIRK STALLAERT, LEZERSENQUÊTE-II
64 ALOYS OOSTERWIJK, ALBERTO BRECCIA, MARCO VENANZI
63 HANS KRESSE, LEZERS-ENQUÊTE-I, ERIC HEUVEL
62 EEN KLEINE MOORD, RAIVES, STRIPDAGEN HAARLEM, EDMOND BAUDOIN, FRANÇOIS RIVIÈRE-II, ANGOULÊME '92, TORENS VAN SCHEMERWOUDE
61 CHRISTIAN ROSSI, TRADE PAPERBACKS
58 PAUL TENG, HARD GEKOOKT, ANGOULÊME '91
57 AKIRA, LIAN ONG, FRANSE VERZAMELALBUMS
56 RÉGIS LOISEL, MATTHIAS SCHULTHEISS
55 DANIEL TORRES
54 JEAN-CLAUDE SERVAIS, RAGEBOL, EVA DAM

53 JOSÉ MUÑOZ
51 DAVE McKEAN
50 FRANÇOIS BOURGEON, LITTLE NEMO, FELICITATIETEKENINGEN EN -STRIPS
44 VITTORIO GIARDINO, GRENOBLE 1989, MOEBIUS
42 ERIC HEUVEL, STRIPKRITIEK, BLITZ, KAMAGURKA

MAMA
(GNOE)
f 34,50 / BF 650

SOEPERMAN: DE 11e DIMENSIE
(RENÉ UILENBROEK & WILLEM RITSTIER)
f 8,95 / BF 170

IN DE VAL, JEANETTE EN ANDRE VERHALEN (BUNDELING ZWART-WIT STRIPS VAN BEREND J. VONK)
f 8,50 / BF 170

ZOZOLALA KLASSIEK-II
EEN HERDRUK VAN DE NUMMERS 13 T/M 24 (*f* 37,50 / BF 680)

DE GROTE ZOZOLALA INDEX
EEN COMPLEET OVERZICHT VAN DE NUMMERS 1 T/M 83 (*f* 4,50 / BF 90)

BESTELWIJZE: ZIE GIRO KOLOFON (P. 2), MET VERMELDING VAN DE GEWENSTE ARTIKELEN EN JE EIGEN ADRES